

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: Організаційно-методичні основи обліку і контролю
видатків бюджетної установи**

Виконала: **Крамаренко Світлана Олександрівна**
здобувач спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Керівник: **Гаркуша Сергій Анатолійович**
доцент кафедри обліку і оподаткування

Рецензент: **Клименко Валентина Анатоліївна**
начальник відділу обліку нарахування зарплати і
стипендії Сумського державного університету

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Економіки і менеджменту

Кафедра

Обліку і оподаткування

Ступінь вищої освіти

Магістр

Спеціальність

071 «Облік і оподаткування»

Затверджую:

Завідувач кафедри

І.М. НАЗАРЕНКО

« 08 » листопада _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Крамаренко Світлані Олександрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Організаційно-методичні основи обліку і контролю видатків бюджетної установи

2. База практичного дослідження:

Сумський державний університет

керівник роботи **Гаркуша Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від

25.11. 2024 р. № 3878/ос

3. Строк подання здобувачем закінченого проекту (роботи) 08 грудня 2025 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та

установчі документи, фінансова, статистична, бюджетна та податкова звітність,

законодавчо - нормативні акти з питань обліку і контролю, монографії, фахові наукові

статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань сучасного

стану та вдосконалення обліку, аналізу, аудиту і контролю.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

дослідити економічну сутність видатків бюджетної установи та їх значення у системі державних фінансів;

проаналізувати нормативно-правове забезпечення обліку і контролю видатків;

розкрити особливості організації бухгалтерського обліку у бюджетному секторі;

надати організаційно-економічну характеристику Сумського державного університету;

вивчити порядок відображення видатків загального і спеціального фондів;

проаналізувати механізм внутрішнього контролю використання бюджетних коштів;

визначити проблеми функціонування діючої системи обліку й контролю та запропонувати напрями її вдосконалення;

сформувати висновки.

6. Дата видачі завдання

«08» листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	листопад 2024 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	грудень 2024 р. - січень 2025 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	лютий-липень 2025 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - жовтень 2025 р.	
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	жовтень-листопад 2025 р.	
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	листопад 2025 р.	
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	01-04 грудня 2025 р.	
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-10 грудня 2025 р.	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	08 грудня 2025 р.	
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	08-10 грудня 2025 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	11-12 грудня 2025 р.	

Здобувач вищої освіти за другим
(магістерським) рівнемСвітлана КРАМАРЕНКО

Керівник роботи

Сергій ГАРКУША

Анотація

Крамаренко С.О. Організаційно-методичні основи обліку і контролю видатків бюджетної установи.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за освітньою програмою «Облік і оподаткування» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Сумський національний аграрний університет, Суми, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретичних, правових, організаційних та методичних засад обліку і контролю видатків бюджетних установ, а також визначенню напрямів їх удосконалення відповідно до сучасних вимог цифровізації та підвищення прозорості використання публічних фінансів. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення ефективного фінансового менеджменту в державному секторі, оптимального використання бюджетних ресурсів і посилення контролю за їх цільовим спрямуванням.

У роботі розкрито сутність поняття видатків бюджетної установи, охарактеризовано їх економічну природу, класифікаційні ознаки та роль у забезпеченні функціонування державного сектору. Значну увагу приділено нормативно-правовому регулюванню обліку й контролю видатків, яке сформоване на основі Бюджетного кодексу України, Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі, наказів Міністерства фінансів України, а також внутрішніх регламентів бюджетних установ. Проаналізовано вимоги щодо застосування програмно-цільового методу, казначейського обслуговування, методу нарахування та спеціального плану рахунків.

Практичну частину дослідження присвячено аналізу організації обліку й контролю видатків у Сумському державному університеті як великій бюджетній установі освітнього профілю. Надано організаційно-економічну характеристику університету, досліджено структуру його доходів і видатків у розрізі загального та спеціального фондів за 2022-2024 роки. Результати аналізу свідчать про поступове зміцнення фінансової стійкості університету, збільшення частки видатків

розвитку, активізацію залучення позабюджетних коштів, зростання частки спеціального фонду та підвищення ефективності фінансового планування.

У роботі детально розглянуто організацію бухгалтерського обліку видатків у СумДУ: порядок ведення первинної документації, механізм затвердження та виконання кошторису, специфіку відображення операцій за економічною класифікацією видатків, особливості роботи централізованої бухгалтерії. Досліджено функціонування автоматизованих облікових систем, що забезпечують оперативність обробки інформації, формування звітності та контроль за використанням бюджетних ресурсів.

Окрему увагу приділено системі внутрішнього контролю в університеті. Оцінено його організаційну структуру, інструменти, форми та процедури: попередній, поточний і наступний контроль, перевірку відповідності фінансових операцій кошторисним призначенням, аналіз ризиків, а також механізми внутрішнього аудиту. Установлено, що функціонування системи внутрішнього контролю є достатньо ефективним, але потребує подальшої модернізації й розширення ризик-орієнтованих підходів.

На основі дослідження обґрунтовано напрями вдосконалення обліку і контролю видатків бюджетної установи. Серед запропонованих заходів: підвищення рівня автоматизації та інтеграції облікових систем; удосконалення облікової політики; розширення електронного документообігу; впровадження ризик-орієнтованого внутрішнього контролю; посилення аналітичної складової управління видатками; оптимізація фінансового планування та моніторингу виконання кошторису.

Кваліфікаційна робота має практичне значення, оскільки запропоновані рекомендації можуть бути використані Сумським державним університетом та іншими бюджетними установами з метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами.

Ключові слова: видатки бюджету, бюджетна установа, бухгалтерський облік, фінансовий контроль, кошторис, загальний фонд, спеціальний фонд, НП(С)БОДС, казначейське обслуговування.

Summary

Kramarenko S.O. Organizational and Methodological Foundations of Accounting and Control of Budgetary Institution Expenditures.

Qualification work for obtaining a Master's degree in the educational program «Accounting and Taxation» in the specialty 071 «Accounting and Taxation». Sumy National Agrarian University, Sumy, 2025.

The qualification thesis is devoted to a comprehensive study of the theoretical, legal, organizational, and methodological foundations of accounting and control of expenditures in budgetary institutions, as well as to determining the directions for their improvement in accordance with modern requirements of digitalization and enhanced transparency of public finance management. The relevance of the topic is conditioned by the need to ensure effective financial management in the public sector, optimal use of budgetary resources, and strengthened control over their targeted utilization.

The thesis reveals the essence of the concept of budgetary institution expenditures, characterizes their economic nature, classification features, and their role in ensuring the functioning of the public sector. Considerable attention is paid to the regulatory and legal framework governing the accounting and control of expenditures, which is based on the Budget Code of Ukraine, the Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, National Public Sector Accounting Standards (NPSAS), orders of the Ministry of Finance of Ukraine, as well as internal regulations of budgetary institutions. The requirements for the application of the program-target method, treasury servicing, the accrual method, and the special chart of accounts have been analyzed.

The practical part of the study is devoted to analyzing the organization of accounting and control of expenditures at Sumy State University as a large budgetary institution in the educational sector. The organizational and economic characteristics of the university are provided, and the structure of its revenues and expenditures for the general and special funds during 2022–2024 is examined. The results of the analysis indicate a gradual strengthening of the university's financial stability, an increase in the

share of development expenditures, greater involvement of extrabudgetary funds, growth in the share of the special fund, and improved efficiency of financial planning.

The thesis provides a detailed examination of the organization of accounting for expenditures at SumDU, including procedures for maintaining primary documentation, the mechanism of budget approval and execution, specifics of recording transactions according to the economic classification of expenditures, and the features of the centralized accounting department. The functioning of automated accounting systems that ensure timely information processing, reporting, and control over the use of budgetary resources has been studied.

Special attention is given to the internal control system at the university. Its organizational structure, tools, forms, and procedures have been assessed, including preliminary, current, and subsequent control, verification of compliance of financial operations with budget allocations, risk analysis, and mechanisms of internal audit. It is established that the internal control system operates effectively but requires further modernization and expansion of risk-oriented approaches.

Based on the conducted research, directions for improving the accounting and control of expenditures in budgetary institutions are substantiated. The proposed measures include: enhancing the level of automation and integration of accounting systems; improving accounting policies; expanding electronic document management; implementing risk-oriented internal control; strengthening the analytical component of expenditure management; optimizing financial planning and monitoring of budget execution.

The qualification thesis has practical significance, as the proposed recommendations can be used by Sumy State University and other budgetary institutions to improve the efficiency of financial resource management.

Keywords: budget expenditures, budgetary institution, accounting, financial control, estimate, general fund, special fund, NPSAS, treasury servicing.

ЗМІСТ

	ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ	13
1.1	Економічний зміст видатків бюджетної установи	13
1.2	Нормативне регулювання обліку і контролю видатків бюджетної установи	17
1.3	Особливості обліку і контролю видатків бюджетної установи	21
РОЗДІЛ 2	ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	24
2.1	Організаційно-економічна характеристика бюджетної установи	24
2.2	Облік видатків загального та спеціального фондів	29
2.3	Удосконалення обліку видатків бюджетної установи	34
РОЗДІЛ 3	ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ	46
3.1	Організаційні засади контролю видатків бюджетної установи	46
3.2	Методика внутрішнього контролю видатків бюджетної установи	53
3.3	Удосконалення внутрішнього контролю видатків бюджетної установи	57
	ВИСНОВКИ	68
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
	ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах реформування бюджетної системи України, підвищення прозорості управління державними фінансами та цифровізації облікових процесів особливого значення набувають питання організації обліку і контролю видатків бюджетних установ. Рациональне використання бюджетних ресурсів є важливою передумовою стабільності державного сектору, а якість облікового забезпечення визначає повноту, достовірність та оперативність інформації, необхідної для управлінських рішень.

В умовах обмеженості бюджетних коштів та посилення зовнішнього і внутрішнього фінансового контролю своєчасне й обґрунтоване відображення видатків стає одним із ключових чинників ефективного функціонування бюджетної установи. Саме належно організований бухгалтерський облік дозволяє забезпечити контроль за цільовим використанням бюджетних асигнувань, дотримання кошторисної дисципліни, оцінку результативності фінансування та виявлення резервів оптимізації витрат.

Отже, тема дослідження «Організаційно-методичні основи обліку і контролю видатків бюджетної установи» є науково та практично значущою, оскільки спрямована на пошук шляхів удосконалення методики обліку, підвищення ефективності контролю за використанням бюджетних ресурсів, а також забезпечення прозорості та фінансової дисципліни в державному секторі.

Ступінь розробленості питання. На сьогоднішній день науковці активно досліджують питання організаційно-методичних основ обліку і контролю видатків бюджетної установи, зокрема: Бардаш С. [1], Ловінська Л.Г. [7], Максименко І.Я. [8], Мельничук І.О. [9], Поліщук Є. [12], Романькова О.М. [17], Самсонова С.Я. [18; 19], Свірко С.В. [20], Святна І. [21], Хмелюк А.В.[23], Янковський В. [25] та інші.

Попри достатній науковий базис, окремі аспекти теми залишаються недостатньо опрацьованими, зокрема інтеграція облікових процедур із системою внутрішнього контролю, оцінка ефективності використання бюджетних ресурсів,

підвищення прозорості видатків та застосування сучасних цифрових рішень для оптимізації обліково-контрольних процесів. Це зумовлює потребу подальших досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики обліку й контролю видатків бюджетних установ.

Кваліфікаційна робота виконана відповідно до напрямків науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету з теми: «Теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації формування та аудиту обліково-звітної компоненти управління підприємств (установ, організацій) в транспарентних умовах інноваційної економіки» (номер державної реєстрації 0122U001378).

Мета дослідження. Обґрунтування та удосконалення організаційно-методичних засад обліку і контролю видатків бюджетної установи, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, забезпечення прозорості фінансових операцій і зміцнення фінансової дисципліни у державному секторі.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі завдання: дослідити економічну сутність видатків бюджетної установи та їх значення у системі державних фінансів; проаналізувати нормативно-правове забезпечення обліку і контролю видатків; розкрити особливості організації бухгалтерського обліку у бюджетному секторі; надати організаційно-економічну характеристику Сумського державного університету; вивчити порядок відображення видатків загального і спеціального фондів; проаналізувати механізм внутрішнього контролю використання бюджетних коштів; визначити проблеми функціонування діючої системи обліку й контролю та запропонувати напрями її вдосконалення.

Методи дослідження. Дослідження базується на діалектичному методі пізнання та використовує різні загальнонаукові методи, такі як спостереження, порівняння, абстракція, індукція і дедукція, вимірювання взаємозв'язків, аналіз та синтез, історичний і логічний підходи, узагальнення.

Об'єктом дослідження є процес організації обліку та контролю видатків бюджетної установи як складова управління державними фінансами.

Предметом дослідження є сукупність організаційно-методичних основ обліку і контролю видатків бюджетної установи.

Інформаційна база дослідження: документація установи, яка була надана для аналізу, статті, вебіари з досліджуваного питання, результати міжнародних та відчизняних наукових конференцій.

Наукова новизна полягає в удосконаленні організаційно-методичних підходів до обліку та внутрішнього контролю видатків бюджетної установи. У роботі:

- уточнено теоретичні засади формування видатків бюджетної установи з позиції їх впливу на ефективність використання бюджетних ресурсів;
- систематизовано чинники, що формують якість облікової інформації у процесі виконання кошторису;
- доповнено класифікацію видатків з урахуванням їх контрольного характеру;
- розвинуто підхід до організації обліку видатків загального і спеціального фондів шляхом поєднання кошторисної дисципліни, документального супроводу та автоматизованих процедур у системі обліку;
- запропоновано удосконалення внутрішнього контролю видатків через запровадження ризик-орієнтованих елементів оцінки фінансових операцій та посилення аналітичного супроводу прийняття управлінських рішень у бюджетній установі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у наданні пропозицій та рекомендацій, що описані в кваліфікаційній роботі для удосконалення організаційно-методичних основ обліку і контролю видатків бюджетної установи.

Апробація результатів дослідження. Результати проведених досліджень, що містяться в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію та отримали схвалення на III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації»

(м. Суми, 19 листопада 2024 р.) та IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації» (м. Суми, 18 листопада 2025 р.).

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Основна частина роботи викладена на 70 сторінках друкованого тексту, включаючи 5 таблиць та 4 рисунки. Список використаної літератури з 30 найменувань на 5 сторінках. Повний обсяг роботи складає 75 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

1.1 Економічний зміст видатків бюджетної установи

Видатки бюджетних установ посідають центральне місце у фінансовій системі держави, адже саме через них реалізуються основні функції державного управління та забезпечується виконання соціально-економічних програм. Вони виступають головним інструментом впливу держави на економічні та соціальні процеси, забезпечуючи реалізацію стратегічних напрямів розвитку суспільства.

З економічного погляду видатки є безповоротними платежами держави, які не створюють зустрічних вимог і не повертаються у вигляді доходів. Вони відображають використання централізованих фінансових ресурсів на задоволення суспільних потреб, таких як фінансування освіти, охорони здоров'я, науки, культури, соціального захисту тощо. Іншими словами, через систему бюджетних видатків держава спрямовує кошти на підтримку тих сфер, що не можуть самостійно забезпечити своє функціонування на комерційній основі, але мають велике значення для населення [23].

Для бюджетних установ видатки є основним засобом виконання завдань, визначених законодавством та кошторисом. Вони визначають рівень забезпеченості установи необхідними ресурсами, обсяг виконаних робіт, якість наданих послуг і зрештою – ефективність її діяльності. Саме через структуру та обсяги бюджетних видатків проявляється реальна фінансова спроможність держави забезпечувати виконання взятих на себе соціальних, економічних та інших зобов'язань перед населенням.

Відповідно до НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» видатки бюджетної установи визначаються як зменшення її економічних вигід, що виникає

внаслідок вибуття активів або збільшення зобов'язань і, у підсумку, спричиняє скорочення власного капіталу установи.

Таке визначення акцентує на тому, що будь-які витрати мають економічні наслідки, які відображаються у фінансовій звітності та впливають на загальний стан установи.

Бюджетні установи використовують виділені кошти виключно в межах затверджених асигнувань, що зазначаються у кошторисі доходів і видатків. Кошторис – це основний фінансовий документ установи, який визначає напрями, обсяги та структуру витрат. Його затверджують вищі органи управління відповідно до бюджетних призначень, передбачених у законі про державний або місцевий бюджет. Тому кожна витрата має бути цільовою, обґрунтованою і підтвердженою відповідними первинними документами.

Видатки бюджетних установ мають складну систему класифікації, що дає змогу здійснювати їх аналітичний облік, контроль і планування. Залежно від джерел фінансування, цільового призначення, економічного змісту та характеру операцій видатки поділяють на кілька груп. Такий поділ забезпечує прозорість використання коштів і дає змогу контролювати їхнє спрямування на конкретні потреби.

Найбільш поширеною є класифікація за джерелами покриття, відповідно до якої видатки поділяють на ті, що здійснюються за рахунок коштів загального фонду, і ті, що фінансуються зі спеціального фонду. Загальний фонд включає бюджетні асигнування, призначені для основної діяльності установи, — оплату праці персоналу, придбання матеріалів, оплату комунальних послуг тощо. Спеціальний фонд формується з власних надходжень: плати за надання послуг, орендних платежів, благодійних внесків, грантів та інших позабюджетних джерел.

За обліком виконання кошторису видатки поділяють на касові та фактичні. Касові видатки – це суми коштів, фактично перераховані або видані установою у готівковій чи безготівковій формі. Вони відображають рух грошей у момент здійснення платежу. Фактичні видатки, своєю чергою, – це витрати, які вже відбулися, тобто коли товари, роботи чи послуги фактично спожиті або нараховані (наприклад, заробітна плата, стипендії, використання запасів). У практиці обліку

різниця між касовими та фактичними видатками полягає у часі їх визнання: касові фіксують момент оплати, а фактичні – момент споживання ресурсів [12].

Крім того, у бюджетній системі України використовується бюджетна класифікація, яка є обов'язковою для всіх учасників бюджетного процесу. Вона забезпечує єдність підходів до планування, обліку та звітності видатків на всіх рівнях – від державного до місцевого. Згідно з Бюджетним кодексом України [2], класифікація видатків охоплює кілька аспектів: функціональний, економічний, відомчий і програмний.

Функціональна класифікація відображає напрями діяльності, на які спрямовуються бюджетні ресурси (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист тощо). Економічна класифікація розкриває сутність операцій, пов'язаних із використанням коштів, і поділяє видатки на поточні та капітальні. Поточні видатки забезпечують щоденну діяльність установи, а капітальні спрямовані на придбання основних засобів, проведення ремонтів, будівництво чи реконструкцію. Відомча класифікація систематизує видатки за головними розпорядниками коштів, а програмна – за бюджетними програмами, що реалізують конкретні державні політики.

Отже, економічний зміст видатків бюджетних установ полягає у цільовому, раціональному та обґрунтованому використанні бюджетних коштів для забезпечення ефективного функціонування державного сектору. Їхнє значення виходить далеко за межі бухгалтерського обліку – це фінансовий інструмент, що визначає соціальну спрямованість держави, її здатність виконувати покладені функції та підтримувати сталий розвиток суспільства.

Роль видатків у системі державних фінансів виходить за межі простої фінансової операції. Вони виступають одним із основних інструментів реалізації соціально-економічної політики, оскільки від структури та обсягу видатків залежить рівень розвитку освіти, охорони здоров'я, науки, культури, оборони, державного управління та інших сфер суспільного життя. Раціональне формування та використання видатків сприяє забезпеченню стабільного

функціонування економіки, підвищенню рівня зайнятості, розвитку людського капіталу й зростанню добробуту громадян.

У процесі управління бюджетними видатками важливе місце займає їх планування. Планування видатків – це система дій, спрямованих на визначення обсягів і структури витрат, необхідних для досягнення певних цілей. В основі цього процесу лежить кошторис доходів і видатків, який розробляється кожною установою. Його формування здійснюється відповідно до прогностичних показників бюджету, потреб установи та затверджених норм витрат. Саме на етапі планування визначаються пріоритети використання коштів, що дозволяє забезпечити ефективність їх розподілу [23].

Економічна сутність видатків полягає не лише в тому, щоб забезпечити фінансування поточних потреб установи, а й у створенні умов для розвитку та модернізації її матеріально-технічної бази. Зокрема, за рахунок капітальних видатків фінансується придбання нового обладнання, реконструкція будівель, впровадження інформаційних технологій тощо. Такі витрати мають інвестиційний характер і спрямовані на довгострокове підвищення ефективності діяльності установи.

У системі державного управління значну роль відіграє структура видатків бюджету. Від співвідношення між поточними та капітальними витратами залежить стратегічна спрямованість фінансової політики держави. Надмірна частка поточних видатків може свідчити про недостатню інвестиційну активність держави, тоді як збільшення частки капітальних витрат є показником орієнтації на економічне зростання та розвиток інфраструктури.

Ефективність використання бюджетних видатків визначається не лише їх обсягом, а й результативністю. У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває підхід, орієнтований на результат, це означає, що кожна гривня бюджетних коштів має забезпечувати певний соціально-економічний ефект. Для цього в системі бюджетного планування впроваджується програмно-цільовий метод, який передбачає чітке визначення мети, завдань і очікуваних результатів фінансування кожної бюджетної програми.

Видатки бюджетних установ також виконують регулюючу функцію, оскільки через них держава може впливати на розподіл ресурсів між регіонами, галузями та соціальними групами населення. Наприклад, шляхом надання субвенцій і дотацій місцевим бюджетам держава забезпечує фінансове вирівнювання територій, підтримує розвиток інфраструктури, освіти та медицини в менш розвинених регіонах.

У фінансово-економічному аспекті важливим є питання оптимізації видатків, тобто досягнення найкращих результатів при мінімальних витратах. Для цього запроваджується система контролю за ефективністю використання коштів, аналізуються показники виконання кошторисів, проводиться порівняльна оцінка видатків різних установ. Одним із сучасних напрямів удосконалення управління видатками є перехід до програмно-цільового методу бюджетування, який передбачає підвищення відповідальності керівників установ за досягнення конкретних результатів при використанні бюджетних ресурсів.

Узагальнено можна сказати, що видатки бюджетних установ відображають процес формування та спрямування державних фінансових ресурсів на підтримку суспільного розвитку, виконання державних програм та поліпшення добробуту громадян. Вони виступають фінансовим проявом взаємодії держави й суспільства, а також дієвим механізмом реалізації принципів соціальної справедливості, стабільності та сталого розвитку.

1.2 Нормативне регулювання обліку і контролю видатків бюджетної установи

Облік та внутрішній контроль видатків бюджетних установ є ключовою складовою ефективного управління державними фінансами. Чітке нормативно-правове регулювання цих процесів забезпечує законність, результативність та раціональне використання бюджетних коштів. Від того, наскільки якісно організовано обліково-контрольні процедури в окремих установах, залежить не

лише стан фінансової дисципліни на мікрорівні, а й загальний рівень відкритості, підзвітності та прозорості функціонування бюджетної системи держави в цілому.

Нормативно-правова база, яка регулює процес обліку та контролю видатків у бюджетних установах, є досить об'ємною та багаторівневою. До складу нормативно-правового забезпечення входять закони та кодекси України, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерства фінансів України, а також внутрішні регламенти та інструкції, затверджені безпосередньо в бюджетних установах. Кожна з цих ланок відіграє специфічну роль у формуванні єдиних вимог щодо організації бухгалтерського обліку, складання фінансової та бюджетної звітності, а також організації системи фінансового контролю, забезпечуючи узгодженість і цілісність обліково-контрольного процесу [7].

Основним нормативним документом, що визначає правила управління бюджетними ресурсами, є Бюджетний кодекс України [2]. Він встановлює принципи функціонування бюджетної системи, регламентує порядок формування, затвердження та виконання державного й місцевих бюджетів, визначає вимоги до використання бюджетних коштів і передбачає відповідальність за порушення бюджетної дисципліни. Особливо важливими є положення, які пояснюють суть категорій «бюджетні асигнування», «бюджетне зобов'язання» та «бюджетне призначення», а також визначають порядок їх виникнення і застосування у діяльності розпорядників бюджетних коштів.

Не менш важливим є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [13], який встановлює загальні принципи ведення бухгалтерського обліку у всіх секторах економіки, у тому числі в державному. Цей закон гарантує достовірність і повноту облікових даних, визначає основні обов'язки керівників і бухгалтерів щодо ведення обліку, а також вимагає, щоб фінансова інформація була зрозумілою, повною та своєчасною.

Особливості ведення обліку в державному секторі визначаються Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі [10]. Дані стандарти встановлюють правила відображення господарських операцій, оцінки активів і зобов'язань, формування змісту та структури

фінансової звітності, а також порядок документування облікових процедур. Їх використання забезпечує єдині підходи до ведення обліку й дозволяє отримати порівнянну облікову інформацію в усіх бюджетних установах, незалежно від їх статусу чи підпорядкування.

Важливу роль у системі нормативного регулювання бухгалтерського обліку в державному секторі відіграє План рахунків бухгалтерського обліку, затверджений Міністерством фінансів України. Саме він визначає перелік синтетичних та аналітичних рахунків, їх структуру та призначення, задаючи єдині правила відображення господарських операцій у бюджетних установах і забезпечуючи порівнюваність облікових даних на всіх рівнях управління [6].

Він визначає перелік синтетичних і аналітичних рахунків, які використовуються для обліку активів, зобов'язань, доходів і видатків. Завдяки цьому Плану рахунків забезпечується системність і уніфікація облікових записів у всіх бюджетних організаціях.

Крім того, важливе значення мають Інструкції з бухгалтерського обліку в бюджетних установах, які конкретизують правила ведення обліку окремих операцій – нарахування заробітної плати, обліку матеріальних цінностей, амортизації, розрахунків із постачальниками тощо. Ці документи встановлюють порядок складання первинних документів, реєстрів обліку, а також форми звітності, які подаються до органів Державної казначейської служби.

Значна роль у системі нормативного забезпечення належить також наказам Міністерства фінансів України, які регламентують порядок складання кошторисів, ведення касового обслуговування, підготовки фінансової звітності, визначення економічної класифікації видатків та інші аспекти фінансової діяльності бюджетних установ. Такі накази мають обов'язковий характер для всіх установ, що фінансуються з бюджету, і забезпечують дотримання єдиних вимог у сфері обліку.

Не менш важливою складовою нормативного регулювання є внутрішні положення та інструкції, розроблені безпосередньо в самих бюджетних установах. До них належать положення про бухгалтерську службу, про облікову політику,

інструкції щодо документообігу, контролю та звітності. Такі документи враховують специфіку діяльності кожної установи, розподіляють обов'язки між працівниками, визначають відповідальних осіб за здійснення фінансових операцій та контроль за ними.

Система контролю за використанням бюджетних, згідно з чинним законодавством, поділяється на внутрішній та зовнішній. Внутрішній контроль здійснюється безпосередньо в межах самої установи. Його основна мета – запобігання нецільовому чи неефективному використанню коштів. Він охоплює попередній контроль (до здійснення витрат), поточний (у процесі виконання операцій) і наступний (після здійснення витрат, на етапі звітування).

Організацію внутрішнього контролю забезпечує головний бухгалтер або керівник фінансової служби. У великих установах може створюватися окремий підрозділ внутрішнього аудиту, який проводить систематичні перевірки правильності оформлення фінансових документів, відповідності витрат кошторису та повноти відображення операцій у бухгалтерському обліку.

Зовнішній контроль здійснюють уповноважені державні органи. Найважливішими серед них є Рахункова палата України, Державна аудиторська служба (Держаудитслужба), Державна казначейська служба України та Державна податкова служба України [6].

Таким чином, нормативне регулювання обліку і контролю видатків у бюджетних установах формує цілісну систему правил, що забезпечують законність, прозорість та ефективність фінансової діяльності. Його дотримання гарантує належну організацію облікових процесів, підвищує достовірність звітності й сприяє зміцненню фінансової дисципліни в державному секторі.

Отже, нормативне регулювання обліку і контролю видатків бюджетних установ є складною багаторівневою системою, що охоплює законодавчі, підзаконні та внутрішні акти. Його основним призначенням є забезпечення дотримання законності, підвищення ефективності та прозорості у використанні бюджетних ресурсів. Сучасні тенденції розвитку спрямовані на

цифровізацію процесів, інтеграцію національних стандартів із міжнародними та підвищення відповідальності розпорядників коштів за результати своєї діяльності.

1.3 Особливості обліку і контролю видатків бюджетної установи

Актуальні дослідження українських науковців підкреслюють, що організація обліку в державному секторі розглядається як цілісний інструмент управління бюджетними коштами. С.В. Бардаш, С.В. Свірко та В.М. Краєвський[1] визначають організацію бухгалтерського обліку суб'єктів державного сектору як особливу підсистему, яка має бути підпорядкована головному завданню інформаційної системи – забезпеченню системного перетворення обліково-економічної інформації про процеси у державному секторі для подальшого впливу на них через інструменти управління. На їхню думку, без чіткого концептуального розуміння сутності організації обліку (ОБОДС) трансформація бухгалтерського обліку в державному секторі залишається незавершеною, попри запровадження НП(С)БОДС, нового плану рахунків, переходу на метод нарахування та впровадження інформаційно-аналітичної системи «Є-Казна». Це безпосередньо стосується й обліку видатків: вони мають відображатися за єдиними методологічними принципами, на основі уніфікованого робочого плану рахунків та чітко регламентованої облікової політики.

Особливістю обліку видатків бюджетних установ є поєднання програмно-цільового підходу до планування та касово-казначейської форми виконання бюджету із застосуванням методу нарахування в бухгалтерському обліку. У науковій літературі це відображається через акцент на наукових принципах бюджетного фінансування: плановість, контроль, цільове спрямування коштів, фінансування в міру виконання планів, ефективне використання бюджетних коштів, безвідплатність і безповоротність державних витрат. Ці принципи, на думку О.М. Романькової [17], мають бути узгоджені з принципами організації бухгалтерського обліку, серед яких особливе значення мають повнота, своєчасність та чіткість відображення виконання планів, ритмічність надходження

первинної інформації й видачі узагальнених даних. Для обліку видатків це означає, що бухгалтерська служба повинна забезпечити безперервну реєстрацію всіх етапів руху бюджетних коштів – від взяття бюджетних зобов'язань до їх касового виконання через органи ДКСУ.

Методологічно облік видатків в установах державного сектору ґрунтується на спеціальному плані рахунків, що відрізняється від плану рахунків підприємств реального сектору як структурою, так і змістом рахунків. С.В. Бардаш та С.В. Свірко[1]наголошують, що перехід бюджетних установ на метод нарахування, запровадження нових форм фінансової звітності та інформаційної системи «Є-Казна» забезпечують єдиний підхід до відображення господарських операцій і формування показників виконання кошторисів, у тому числі видатків. Облік видатків ведеться не лише у розрізі економічної класифікації (КЕКВ), а й за програмною класифікацією, що дозволяє пов'язати кожен вид витрат із конкретною бюджетною програмою та очікуваними результатами.

Сучасні тренди реформування державного сектору посилюють вимоги до прозорості й підзвітності обліку та контролю видатків. Л.Г. Ловінська та Л.П. Коритник [7], аналізуючи облікове забезпечення прозорості державних фінансів, наголошують на необхідності імплементації в національну облікову систему засад міжнародної концепції відкритості інформації про публічні фінанси та застосування відповідних міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі. На їхню думку, застосування сучасних підходів до обліку забезпечить реалізацію державної політики щодо транспарентності інформації в управлінні державними фінансами і «сприятиме прозорості бюджетів усіх рівнів і відкритості використання бюджетних коштів». Таким чином, облік і контроль видатків бюджетних установ сьогодні мають бути зорієнтовані не лише на відповідність національним нормативам, але й на узгодженість із міжнародними вимогами щодо розкриття бюджетної інформації.

Окремою особливістю організації обліку видатків є вибір форми організації бухгалтерської служби – децентралізованої або централізованої, що особливо актуально для органів місцевого самоврядування та їх бюджетних установ.

С.Я. Самсонова[18; 19] у наголошує, що створення централізованої бухгалтерії доцільне за наявності розгалуженої мережі установ – це дозволяє уніфікувати підходи до обліку однакових процесів, зекономити ресурси за рахунок концентрації кваліфікованих кадрів та «зменшити ризик помилок та шахрайства» завдяки консолідації даних і підвищенню прозорості операцій. Вони підкреслюють, що ЦБ, будучи розпорядником коштів нижчого рівня, забезпечує ведення обліку підпорядкованих закладів, тоді як питання затвердження облікової політики, розподілу видатків за програмною класифікацією та відповідальності за цільове використання коштів залишаються у компетенції головних розпорядників. Така модель організації обліку видатків дозволяє поєднати єдину методологію з гнучкістю управління на рівні головних розпорядників.

Таким чином, особливості обліку і контролю видатків бюджетної установи проявляються у: нормативній регламентації, що ґрунтується на спеціальних стандартах державного сектору; програмно-цільовому підході до планування й виконання видатків; специфічному плані рахунків та методі нарахування; багатоступеневому документообігу із залученням органів Казначейства; розвиненій системі внутрішнього контролю, інтегрованій у загальний механізм управління бюджетною безпекою; організаційних моделях бухгалтерських служб (у тому числі централізованих бухгалтерій); а також у поступовій гармонізації національної практики із міжнародними стандартами прозорості й підзвітності публічних фінансів. Саме сукупність цих особливостей дозволяє перетворити бухгалтерський облік і контроль видатків бюджетної установи з формальної вимоги законодавства на дієвий інструмент підвищення ефективності використання бюджетних коштів, прозорості державних фінансів і зміцнення бюджетної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

2.1 Організаційно-економічна характеристика бюджетної установи

Сумський державний університет (40007, Україна, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2) є державним закладом вищої освіти, діяльність якого здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Він підпорядковується Міністерству освіти і науки України та входить до системи органів державної влади, що реалізують державну політику у галузі освіти, науки та інновацій.

Основними завданнями Сумського державного університету є:

- забезпечення високого рівня освітніх послуг та підготовка конкурентоспроможних фахівців для різних секторів економіки, науки, техніки й культури;
- здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, розроблення і впровадження інноваційних технологій у виробництво та суспільне життя;
- формування освітнього, наукового та культурного середовища, що сприяє розвитку особистості, її професійного становлення та самореалізації;
- інтеграція в європейський і світовий освітньо-науковий простір;
- забезпечення академічної доброчесності, дотримання прав і свобод учасників освітнього процесу;
- розширення міжнародної взаємодії в галузях освіти, наукових досліджень і культурного обміну;
- сприяння безперервному навчанню, професійному розвитку та підвищенню кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Університет відповідно до покладених на нього завдань:

- здійснює підготовку здобувачів вищої освіти всіх рівнів — від молодшого бакалавра до доктора філософії та доктора наук;
- веде наукові дослідження у сфері технічних, природничих, гуманітарних, медичних і соціально-економічних наук;
- реалізує міжнародні освітні програми, гранти та проєкти академічної мобільності;
- створює та підтримує належні умови для навчання, проживання й організації дозвілля студентів;
- проводить інформаційно-аналітичну роботу, спрямовану на удосконалення освітнього процесу та впровадження сучасних технологій навчання;
- організовує співпрацю з органами державної влади, підприємствами, установами і організаціями для підготовки кадрів і виконання спільних науково-дослідних робіт;
- сприяє розвитку студентського самоврядування, волонтерського руху та громадянської активності молоді.

Головною метою діяльності Сумського державного університету є надання якісної вищої освіти, формування конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно реалізовувати здобуті знання в умовах сьогодення, розвиток наукового потенціалу регіону та внесок у соціально-економічний розвиток Сумської області й держави в цілому (Таблиця 2.1).

Динаміка фінансово-господарських показників Сумського державного університету за 2022–2024 роки свідчить про поступове зростання обсягів отриманих доходів та проведених видатків як у межах загального, так і спеціального фондів. Зростання доходів загального фонду за аналізований період становить 182,6 тис. грн, що відображає стабільне фінансування діяльності закладу з державного бюджету. Паралельно з цим видатки також збільшилися на 180,3 тис. грн, що зумовлено необхідністю покриття зростаючих витрат на забезпечення функціонування університету, у тому числі оплати праці, енергоносіїв та матеріально-технічного забезпечення.

Таблиця 2.1 – Динаміка доходів, видатків та фінансових результатів Сумського державного університету за 2022–2024 роки.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2024р. до 2022 р., (+;-)
Загальний фонд				
Отримані доходи	1 245 600	1 310 200	1 428 400	+182 600
Проведені видатки	1 232 500	1 298 700	1 412 800	+180 300
Фінансовий результат (+/-)	+13 100	+11 500	+15 600	+2 500
Спеціальний фонд				
Отримані доходи	372 400	405 700	456 200	+83 800
Проведені видатки	368 900	402 100	450 000	+81 100
Фінансовий результат (+/-)	+3 500	+3 600	+6 200	+ 2 700
Разом по установі				
Отримані доходи	1 618 000	1 715 900	1 884 600	+266 600
Проведені видатки	1 601 400	1 700 800	1 862 800	+261 400
Фінансовий результат (+/-)	+16 600	+15 100	+21 800	+5 200

**Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності СумДУ*

Показник фінансового результату загального фонду у 2024 році становить 15,6 тис. грн, що на 2,5 тис. грн більше порівняно з 2022 роком. Незважаючи на незначні коливання цього показника у 2023 році, у 2024 році університету вдалося забезпечити зростання позитивного фінансового результату, що свідчить про раціональне використання коштів загального фонду та ефективне управління бюджетними ресурсами.

У межах спеціального фонду спостерігається аналогічна позитивна тенденція. Доходи зросли на 83,8 тис. грн за три роки, що вказує на підвищення фінансової самостійності університету, розширення платних послуг, грантової діяльності або залучення додаткових джерел фінансування. Видатки спеціального фонду зросли на 81,1 тис. грн, що є пропорційним до зростання доходів та свідчить про збалансованість фінансової політики. Суттєве збільшення

фінансового результату спеціального фонду (+2,7 тис. грн) підтверджує ефективність внутрішнього фінансового менеджменту.

Узагальнюючи результати діяльності університету в цілому, можна зазначити, що загальні доходи за три роки збільшилися на 266,6 тис. грн, а видатки – на 261,4 тис. грн. Це забезпечило зростання фінансового результату по установі до 21,8 тис. грн у 2024 році, що на 5,2 тис. грн перевищує показник 2022 року. Така тенденція свідчить про поступове зміцнення фінансової стійкості Сумського державного університету, підвищення результативності використання бюджетних і позабюджетних коштів та ефективність управління ресурсами в умовах змін зовнішнього середовища.

Склад і структура активів Сумського державного університету за 2022–2024 роки наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Склад і структура активів Сумського державного університету за 2022–2024 роки, тис. грн.

Види коштів (активи)	2022 р.	Частка, %	2024 р.	Частка, %	2024р. до 2022 р., %
I. Необоротні активи					
Основні засоби (залишкова вартість)	64 396,4	35,2	58 017,6	31,0	90,1
Нематеріальні активи	981,8	0,5	1 046,2	0,6	106,5
Незавершені капітальні інвестиції	14 185,9	7,7	17 215,6	9,2	121,4
Всього по розділу I	79 564,1	43,4	76 279,4	40,8	95,9
II. Оборотні активи					
Запаси	3 454,7	1,9	3 222,5	1,7	93,3
Поточна дебіторська заборгованість	10 185,9	5,5	6 560,1	3,5	64,4
Грошові кошти та їх еквіваленти	13 333,7	7,3	20 667,5	11,1	155,0
Інші оборотні активи	101,8	0,1	99,8	0,1	98,0
Всього по розділу II	27 076,1	14,8	30 549,9	16,4	112,8
III. Витрати майбутніх періодів	10,2	0,01	9,9	0,01	97,0
Баланс (усього активів)	106 650,4	100,0	107 339,2	100,0	100,6

**Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності СумДУ*

Аналіз складу і структури активів Сумського державного університету за 2022–2024 роки дає змогу оцінити зміни в ресурсному забезпеченні установи,

рівень оновлення основних засобів та ефективність управління оборотними активами. Загальна вартість активів університету у 2024 році становила 107 339,2 тис. грн, що на 0,6 % більше порівняно з 2022 роком, тобто балансова вартість активів залишається відносно стабільною, без суттєвого розширення матеріально-фінансової бази.

У структурі необоротних активів, які традиційно становлять основу майнового потенціалу університету, спостерігається певне зниження. Вартість основних засобів у 2024 році зменшилася до 58 017,6 тис. грн, що становить 90,1 % від рівня 2022 року. Все це призвело до зниження їх частки у структурі активів з 35,2 % до 31,0 %, що може бути наслідком амортизації, недостатнього оновлення матеріально-технічної бази або вибуття об'єктів основних засобів. Водночас вартість незавершених капітальних інвестицій зросла на 21,4 %, що відображає активізацію робіт зі створення або модернізації інфраструктурних об'єктів, а їхня частка в структурі активів збільшилася до 9,2 %. Це свідчить про інвестиційний розвиток, спрямований на оновлення матеріальних ресурсів університету у середньостроковій перспективі.

Позитивною динамікою вирізняються нематеріальні активи, вартість яких зросла на 6,5 %, їх частка лишається незначною (0,5–0,6 %), однак підвищення їх обсягу свідчить про розвиток інформаційних систем, цифрової інфраструктури та інтелектуальних ресурсів університету. У цілому необоротні активи зменшилися на 4,1 %, що зумовило зниження їх питомої ваги з 43,4 % до 40,8 % у загальній структурі активів.

Оборотні активи демонструють загальне зростання – на 12,8 % у 2024 році порівняно з 2022 роком, що відображає підвищення ліквідності установи. Найбільш суттєве зростання спостерігається за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти», обсяг яких збільшився на 55 %, а частка – з 7,3 % до 11,1 %. Це є позитивний сигнал щодо платоспроможності університету та можливостей оперативного фінансового реагування. Натомість поточна дебіторська заборгованість скоротилася на 35,6 %, що може свідчити про покращення розрахункової дисципліни та ефективніший контроль за дебіторськими активами.

Невелике зниження характерне і для запасів (–6,7 %), що, ймовірно, відображає оптимізацію матеріальних ресурсів.

Витрати майбутніх періодів залишаються практично незмінними, займаючи лише 0,01 % у структурі активів упродовж усього періоду, що характерно для діяльності бюджетних установ. Загалом структура активів університету за 2022–2024 роки зазнала незначних змін: частка необоротних активів дещо скоротилася, тоді як частка оборотних активів, зокрема найбільш ліквідних, зросла. Це свідчить про зміщення акцентів у бік підвищення мобільності ресурсів та фінансової гнучкості установи, з одночасним збереженням інвестиційної активності у сфері капітального будівництва.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зазначити, що динаміка активів Сумського державного університету у 2022-2024 роках характеризується відносною стабільністю та помірними структурними змінами, спрямованими на підвищення ефективності використання ресурсів. Зменшення частки необоротних активів відбувається на тлі зростання інвестицій у капітальні проекти, що формує потенціал для оновлення матеріально-технічної бази в майбутньому. Паралельно збільшення обсягу оборотних активів, насамперед ліквідних, засвідчує зміцнення фінансової гнучкості та платоспроможності університету. Такий баланс між інвестиційним розвитком і підвищенням поточної фінансової стійкості дозволяє установі адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та забезпечувати безперервність освітнього процесу та управлінської діяльності.

2.2 Облік видатків загального та спеціального фондів

Облік видатків у бюджетних установах є одним із ключових елементів системи бухгалтерського обліку, оскільки саме через нього відображається процес використання фінансових ресурсів за визначеними напрямками та цільовими програмами. Саме видатки формують фінансову основу функціонування будь-якої бюджетної організації, зумовлюючи рівень ефективності використання бюджетних

коштів і ступінь дотримання вимог фінансової дисципліни. У Сумському державному університеті, як і в інших закладах вищої освіти державної форми власності, організація обліку видатків здійснюється відповідно до положень Бюджетного кодексу України, нормативних актів Міністерства фінансів України та Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі.

Головною метою обліку видатків є забезпечення своєчасного, повного й достовірного відображення інформації про використання коштів як загального, так і спеціального фондів, а також здійснення контролю за їх цільовим спрямуванням. У СумДУ ведення бухгалтерського обліку здійснюється із застосуванням автоматизованої облікової системи, що дає змогу оперативно узагальнювати дані про фінансові операції, формувати необхідну фінансову та бюджетну звітність, а також отримувати аналітичну інформацію за видами фондів і напрямками використання коштів.

Загальний фонд університету охоплює кошти державного бюджету, що надходять для забезпечення основної діяльності – підготовки фахівців, проведення наукових досліджень, утримання будівель і споруд, виплати заробітної плати працівникам, стипендій студентам тощо. У межах цього фонду облік видатків ведеться за кодами економічної класифікації видатків, зокрема за такими кодами економічної класифікації: 2110 – «Заробітна плата», 2120 – «Нарахування на оплату праці», 2210 – «Предмети, матеріали, обладнання та інвентар», 2240 – «Оплата послуг (крім комунальних)», 2270 – «Комунальні послуги та енергоносії» тощо.

Спеціальний фонд формується за рахунок власних надходжень університету, які включають оплату за надання освітніх послуг, виконання науково-дослідних робіт, оренду приміщень, грантове фінансування та інші джерела, дозволені законодавством. Видатки цього фонду спрямовуються на покращення матеріально-технічної бази, розвиток інфраструктури, оплату праці працівників, залучених до виконання господарських чи наукових проєктів, а також на реалізацію міжнародних освітніх програм.

Аналітичний облік видатків у СумДУ ведеться в розрізі кожного коду економічної класифікації, а також за окремими центрами відповідальності – факультетами, кафедрами, науковими та іншими структурними підрозділами. З цією метою в університеті складаються кошториси доходів і видатків, плани асигнувань загального фонду бюджету та окремі плани використання коштів спеціального фонду. Усі господарські операції відображаються в обліку лише за наявності належним чином оформлених первинних документів – рахунків, накладних, актів виконаних робіт (наданих послуг), розрахунково-платіжних відомостей із заробітної плати та інших підтвердних документів.

Первинні документи після перевірки передаються до бухгалтерії, де на їх основі здійснюється відображення господарських операцій у відповідних регістрах обліку. Для цього використовуються такі бухгалтерські рахунки:

- 8011 «Видатки із загального фонду на оплату праці»;
- 8013 «Видатки із загального фонду на предмети, матеріали, обладнання та інвентар»;
- 8111 «Видатки із спеціального фонду на оплату праці»;
- 8113 «Видатки із спеціального фонду на предмети, матеріали, обладнання та інвентар»;
- та інші, згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі.

Наприкінці кожного місяця бухгалтерія університету проводить звірку фактичних видатків із даними кошторису, що дозволяє контролювати відповідність використання коштів затвердженим призначенням. Фактичні видатки визначаються на підставі оплачуваних рахунків і підтверджувальних документів, незалежно від часу їх оплати Казначейством.

Особливу увагу в СумДУ приділяють контролю за видатками спеціального фонду, оскільки вони є власними доходами закладу і мають чітке цільове призначення. Контроль за використанням цих коштів здійснюють не лише внутрішні структурні підрозділи університету, а й зовнішні контролюючі органи – Державна казначейська служба України та Державна аудиторська служба України.

Звітність про виконання кошторисів університет подає щоквартально та щорічно у вигляді «Звіту про надходження та використання коштів загального і спеціального фондів», який узагальнює всі доходи, видатки та залишки коштів на рахунках. На основі цих звітів проводиться аналіз ефективності фінансового забезпечення, що сприяє ухваленню більш обґрунтованих управлінських рішень.

Тому, система обліку видатків у Сумському державному університеті побудована відповідно до чинних нормативних вимог, забезпечує достовірність фінансової інформації та сприяє ефективному використанню бюджетних ресурсів. Налагоджена структура бухгалтерського обліку, автоматизація процесів, чіткий розподіл функцій між відповідальними підрозділами і належний контроль за дотриманням фінансової дисципліни є запорукою стабільного фінансового стану університету.

У Сумському державному університеті організація обліку видатків побудована за принципом централізованої бухгалтерії, що охоплює всі структурні підрозділи закладу. Застосування такої системи дає змогу забезпечити уніфікований підхід до відображення облікових операцій, своєчасну обробку первинної документації та складання достовірної звітності. Бухгалтерський облік здійснюється із використанням сучасних інформаційних технологій, що позитивно позначається на точності й оперативності відображення фінансово-господарських операцій.

Важливою особливістю облікового процесу є його тісний зв'язок із кошторисною дисципліною. Університет щорічно розробляє кошторис доходів і видатків, який затверджується керівництвом та погоджується з органами Державної казначейської служби. Усі видатки проводяться лише в межах затверджених асигнувань та згідно з планом використання бюджетних коштів. Перевищення кошторисних призначень без попереднього погодження з органами Державної казначейської служби України не допускається.

Контроль за виконанням кошторису в СумДУ здійснюється як на стадії планування, так і під час безпосереднього виконання видатків. Попередній контроль забезпечується шляхом перевірки документів перед проведенням

платежів, поточний — у процесі здійснення господарських операцій, а підсумковий — під час складання фінансової звітності. Окрім того, в університеті функціонує система внутрішнього аудиту, яка перевіряє законність і доцільність використання коштів, правильність оформлення бухгалтерських документів, відповідність фінансових операцій чинному законодавству.

Усі операції з бюджетними коштами проводяться через Державну казначейську службу України. Розрахунки з Казначейством відображаються на спеціальних бухгалтерських рахунках, а перерахування коштів здійснюється за допомогою подання платіжних доручень. Це забезпечує прозорість операцій і виключає можливість нецільового використання бюджетних ресурсів.

В університеті значна увага приділяється організації обліку заробітної плати, оскільки видатки на оплату праці займають найбільшу частку у структурі видатків загального фонду. Розрахунки з працівниками здійснюються на основі табелів обліку робочого часу, наказів на прийняття, відпустку чи звільнення. Облік нарахувань і утримань проводиться автоматизовано, із застосуванням бухгалтерської програми, що дозволяє формувати розрахунково-платіжні відомості та зменшує ризик арифметичних помилок.

Також ведеться облік витрат на комунальні послуги, енергоносії, матеріали, інвентар, ремонтні роботи та інші господарські потреби. Ці видатки оформлюються відповідними актами виконаних робіт, рахунками, накладними й відображаються на рахунках 8013, 8014, 8113, 8114 відповідно до економічної класифікації. Для контролю за цільовим використанням коштів проводяться інвентаризації, внутрішні перевірки та звірки з постачальниками.

Наприкінці звітного періоду бухгалтерія університету здійснює узагальнення всіх проведених операцій, складає оборотно-сальдові відомості, визначає фактичні видатки за кожною статтею кошторису. Отримані дані стають основою для формування фінансової звітності — зокрема, «Звіту про фінансові результати», «Баланс (форма №1-дс)», «Звіту про надходження та використання коштів загального і спеціального фондів». Ці документи відображають реальний фінансовий стан установи та результати її діяльності за звітний період.

У процесі ведення бухгалтерського обліку в Сумському державному університеті особливий акцент робиться на формуванні повної й достовірної звітності, яка слугує базою для подальшого аналізу фінансових результатів та оцінки ефективності використання коштів. Бухгалтерська служба університету взаємодіє з органами Казначейства, Міністерством освіти і науки України та іншими державними структурами, що дозволяє забезпечити повну відповідність звітних показників офіційним стандартам. Для підвищення ефективності облікових процедур у закладі впроваджується система попереднього контролю фінансових документів, що мінімізує ризики помилок або порушень. Такий підхід дозволяє не лише своєчасно виявляти недоліки, а й забезпечувати якісне виконання фінансових операцій відповідно до затверджених кошторисів.

Організація обліку видатків у Сумському державному університеті забезпечує не лише своєчасне відображення господарських операцій, а й створює інформаційну основу для управлінських рішень. Наявність чіткої системи документування, автоматизації обліку, багаторівневого контролю й дотримання принципів прозорості та законності робить облік видатків на дієвий інструмент управління фінансовими ресурсами університету.

2.3 Удосконалення обліку видатків Сумського державного університету

Удосконалення бухгалтерського обліку є ключовим фактором підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. Сучасний розвиток інформаційних технологій і реформи державного сектору потребують оновлення підходів до обліку, контролю та звітності. Для Сумського державного університету, як великої бюджетної установи з освітньою, науковою та господарською діяльністю, модернізація облікових процесів забезпечує прозорість, достовірність та оперативність управлінських рішень.

Сучасна система обліку видатків у СумДУ базується на принципах повноти, достовірності та своєчасності відображення інформації про господарські операції. Проте динамічні зміни у законодавстві, поява нових джерел фінансування,

розширення спектра освітніх послуг і міжнародних проєктів створюють потребу у вдосконаленні існуючих процедур. Серед основних напрямів удосконалення слід виокремити розвиток автоматизованих форм ведення бухгалтерського обліку.

З метою оптимізації облікових процесів доцільно розширити використання інтегрованих програмних продуктів, таких як «KBS. Облік бюджетної установи», «M.E.Doc» та інші системи електронного документообігу. Це дозволить не лише спростити обробку первинних документів, а й забезпечити швидке формування звітності, аналітичних даних та внутрішніх довідок. Автоматизація також мінімізує ризики арифметичних помилок, сприяє своєчасному контролю за виконанням кошторису та ефективнішому використанню ресурсів.

Програмний комплекс KBS «Облік бюджетної установи» є спеціалізованою інформаційною системою, призначеною для автоматизації бухгалтерського обліку, звітності та фінансового контролю в установах, що фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів. Його архітектура побудована відповідно до чинного законодавства України, а функціонал адаптовано до вимог Державної казначейської служби, Міністерства фінансів та інших контролюючих органів. Програма забезпечує повний цикл бухгалтерського процесу — від введення первинної документації до формування фінансової, бюджетної, статистичної та внутрішньої управлінської звітності. Особливістю KBS є можливість одночасного ведення обліку різних типів фінансування, структурних підрозділів і напрямів діяльності, що дозволяє установам зі складною організаційною структурою забезпечувати точність, повноту і своєчасність облікової інформації.

Функціональне ядро програми включає модулі для обліку доходів, видатків, необоротних активів, матеріальних запасів, заробітної плати, розрахунково-платіжних операцій, касових операцій та обліку зобов'язань. KBS підтримує автоматизоване формування меморіальних ордерів, їх перевірку, систематизацію і перенесення до головної книги. Система враховує всі нормативні вимоги щодо застосування плану рахунків бюджетних установ, гарантує коректність подвійного запису та надає інструменти для автоматичного перенесення даних між обліковими регістрами. Програма характеризується високим рівнем деталізації

операцій, можливістю контролювати кожну бюджетну програму, кошторис, фонд та джерело надходжень, що дозволяє здійснювати внутрішній контроль та аудит господарських процесів у режимі реального часу.

Однією з ключових переваг KBS є її адаптованість до змін законодавства. Програмний продукт оновлюється відповідно до нових нормативних актів, що стосуються бюджетного обліку, оплати праці, податкових відрахувань, казначейського обслуговування та державної статистики. Це дозволяє користувачам уникати ризиків, пов'язаних із застарілими формами звітності або недостовірними алгоритмами розрахунків. Важливою складовою є також інтеграція з електронними сервісами державних органів, що сприяє використанню електронного документообігу та підвищує ефективність взаємодії бухгалтерії установи з ДКСУ. Завдяки автоматизації рутинних процедур працівники бухгалтерії можуть зосередитися на аналітичних і контрольних аспектах, зменшуючи ризик помилок у первинних облікових даних.

Для вищих навчальних закладів програма є особливо корисною, оскільки дозволяє вести облік за кількома напрямками фінансування: загальним фондом, спеціальним фондом, власними надходженнями, грантовими коштами, благодійними внесками та проектами міжнародної технічної допомоги. KBS підтримує складну структуру підрозділів, факультетів, кафедр, лабораторій та центрів, що робить її придатною для великих університетів із децентралізованою системою управління. При цьому доступ до окремих модулів може розмежовуватися, що створює умови для підвищення рівня фінансової безпеки внутрішнього середовища. Гнучкі налаштування дозволяють університетам адаптувати програму під власні управлінські потреби, зокрема щодо внутрішнього контролю, моніторингу кошторисів та оптимізації фінансових потоків.

У контексті діяльності Сумського державного університету використання KBS є доцільним та обґрунтованим з кількох ключових причин. По-перше, університет є великою бюджетною установою з багаторівневою структурою, значною кількістю факультетів, інститутів, відокремлених підрозділів та наукових центрів. Така структура потребує системи, здатної забезпечити прозорість і

контроль руху фінансових ресурсів на всіх рівнях. KBS надає можливість детального обліку кожної статті доходів і видатків, що дозволяє оперативно аналізувати використання бюджетних асигнувань, ефективність використання спеціального фонду та доцільність фінансування окремих видів діяльності. Завдяки цьому керівництво може ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення, базуючись на актуальній, структурованій та правильно агрегованій інформації.

По-друге, програма підтримує облік усіх видів доходів, характерних для університетів: вартість навчання студентів, плата за гуртожиток, кошти спецфонду, надходження від наукових проєктів, грантів, міжнародних програм та господарської діяльності. KBS забезпечує автоматичний розподіл цих надходжень за відповідними статтями, підрозділами та бюджетними призначеннями. Це особливо важливо для СумДУ, який активно бере участь у міжнародних освітніх і дослідницьких програмах, здійснює господарську діяльність та має значний обсяг власних надходжень, що потребують чіткого й систематичного обліку. Програма дозволяє уникнути дублювання інформації та втрати даних, що підвищує прозорість фінансового менеджменту.

По-третє, для університету надзвичайно важливою є ефективність контролю за видатками, включаючи заробітну плату, стипендії, оплату комунальних послуг, капітальні витрати, ремонтні роботи та матеріальне забезпечення навчального процесу. KBS забезпечує повний цикл контролю за видатками — від планування у кошторисах до фактичного списання. Програма дозволяє встановлювати обмеження на перевищення бюджетних призначень, контролювати відповідність видатків їхнім кодам економічної класифікації та відстежувати рух коштів за всіма статтями бюджету. Це особливо важливо в умовах фінансової дисципліни, яку зобов'язані дотримуватися бюджетні установи, а також під час зовнішніх перевірок і аудиту діяльності університету.

Окрім цього, програма має зручний інтерфейс, що полегшує роботу бухгалтерів і зменшує планові витрати часу на введення та обробку даних. Підтримка довідників, автоматичні перевірки правильності введення інформації, засоби пошуку, вбудовані калькулятори і контрольні алгоритми допомагають уникнути технічних помилок, що особливо важливо при роботі з великими масивами даних університетського масштабу. Наявність інструментів резервного

копіювання та відновлення забезпечує високий рівень інформаційної безпеки, що особливо актуально для захисту фінансової інформації університету.

Враховуючи масштаб Сумського державного університету, його активну наукову діяльність, участь у міжнародних проектах, розгалужену систему підрозділів і значний обсяг фінансових операцій, використання KBS «Облік бюджетної установи» є об'єктивно доцільним, ефективним і стратегічно правильним рішенням. Програма дозволяє не лише оптимізувати бухгалтерський облік, а й підвищити якість управлінської інформації, що позитивно впливає на загальний рівень фінансового менеджменту. Впровадження її сприятиме зміцненню системи внутрішнього контролю, забезпеченню прозорості руху коштів та ефективності використання бюджетних і позабюджетних ресурсів університету.

Відображення надходження асигнувань на реєстраційний рахунок установи у «KBS. Облік бюджетної установи» здійснюється через документ «Банківська виписка». Для його створення необхідно відкрити розділ «Грошові кошти, зобов'язання» в панелі навігації та перейти до переліку відповідних документів. У відкритому списку слід обрати пункт «Банківська виписка», двічі натиснувши лівою кнопкою миші (Рисунок 2.1).

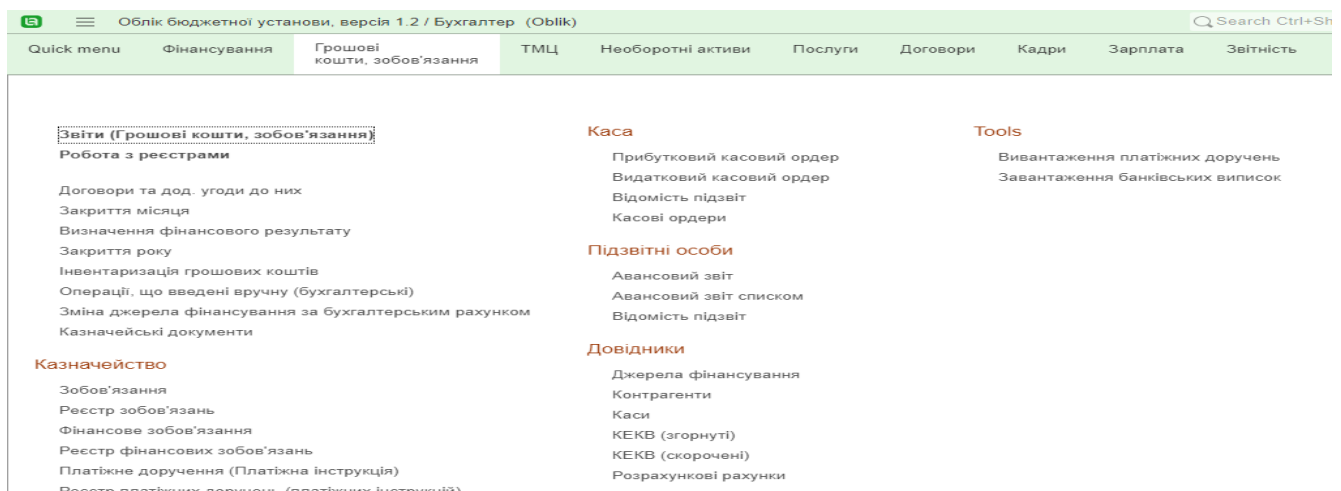

Рисунок 2.1 – Розміщення документів щодо грошових коштів та зобов'язань

**Джерело: Запропоновано автором на основі програми «KBS. Облік бюджетної установи»*

Новий документ створюється натисканням кнопки «Створити» на командній панелі журналу документів «Банківська виписка» (Рисунок 2.2).

Date	Number	Rozrahunkoviy raхunok	Dzhерело фінансування	Raхunok obliку	Suma nadkhodzhennya	Suma vitrat	Komentar	Korystuvach (stvor.)	Pidrozdil	Ustanova
12/31/2024 12:00...	000000000006	Заг фонд 2	Загальний 2	23131	460,453.16	460,453.16		Адміністратор		Управлі
12/31/2024 12:00...	000000000007	Спец фонд	Спеціальний	231312	532,140.54	532,140.54		Адміністратор		Управлі
12/31/2024 12:00...	000000000008	Субвенція	Субвенція	23131	79,035.66	79,035.66		Адміністратор		Управлі
12/31/2024 12:00...	000000000009	ПФУ	ПФУ	23141	14,226.76	17,159.22		Адміністратор		Управлі
1/21/2025 10:16.3...	000000000001	UA3182017203443600010...	Загальний	23131	257,181.33	257,181.33		Адміністратор		Управлі
1/21/2025 10:27.1...	000000000002	Заг фонд 2	Загальний 2	23131	48,292.49	48,292.49		Адміністратор		Управлі
1/21/2025 10:52.3...	000000000003	Спец фонд	Спеціальний	231312	50,280.84	50,280.84		Адміністратор		Управлі
1/21/2025 10:57.0...	000000000004	Субвенція	Субвенція	23131	7,930.00	7,930.00		Адміністратор		Управлі
3/5/2025 12:00.00...	000000000006	Спец фонд	Спеціальний	231312	15,000.00	700.00		Адміністратор		Управлі
3/14/2025 12:00.00...	000000000005	Спец фонд	Спеціальний	231312		675.00		Адміністратор		Управлі
3/15/2025 12:00.00...	000000000007	ПФУ	ПФУ	23141	823.21	823.21		Адміністратор		Управлі
3/31/2025 12:00.00...	000000000008	UA3182017203443600010...	Загальний	23131	742,223.74	760,223.74		Адміністратор		Управлі
3/31/2025 12:00.00...	000000000009	Заг фонд 2	Загальний 2	23131	94,803.86	94,803.86		Адміністратор		Управлі
3/31/2025 12:00.00...	000000000010	Спец фонд	Спеціальний	231312	100,613.40	136,613.40		Адміністратор		Управлі
3/31/2025 12:00.00...	000000000011	Субвенція	Субвенція	23131	15,860.00	15,860.00		Адміністратор		Управлі
4/30/2025 12:00.00...	000000000016	Спец фонд	Спеціальний	231312		56,000.00		Адміністратор		Управлі
6/30/2025 12:00.00...	000000000012	UA3182017203443600010...	Загальний	23131	857,617.50	857,617.50		Адміністратор		Управлі
6/30/2025 12:00.00...	000000000013	Заг фонд 2	Загальний 2	23131	144,877.47	144,877.47		Адміністратор		Управлі
6/30/2025 12:00.00...	000000000014	Спец фонд	Спеціальний	231312	207,247.56	207,247.56		Адміністратор		Управлі
6/30/2025 12:00.00...	000000000015	Субвенція	Субвенція	23131	23,790.00	23,790.00		Адміністратор		Управлі

Рисунок 2.2 – Журнал документів «Банківська виписка»

**Джерело: Запропоновано автором на основі програми «KBS. Облік бюджетної установи»*

У створеному документі «Банківська виписка» у його заголовній частині необхідно заповнити основні реквізити: назву установи, розрахунковий рахунок, підрозділ і джерело фінансування.

Далі, на вкладці «Отримані асигнування» слід відобразити надходження асигнувань за загальним фондом. Для цього на командній панелі вкладки натискають кнопку «Додати», створюють новий рядок у табличній частині та заповнюють його, обравши КЕКВ, підрозділ, суму й відповідний рахунок доходів, як зазначено на рисунку 2.3.

Після внесення даних документ слід зберегти за допомогою кнопки «Записати», а потім провести, натиснувши «Провести». Переглянути результати проведення можна через кнопку «Дт/Кт» на командній панелі документа (Рисунок 2.4).

#	КЕКВ	Підрозділ	ДРО	Сума з ПДВ	Рахунок доходів
1	2120			4,290.00	7011
2	2112			19,500.00	7011

Рисунок 2.3 – Створення документу «Банківська виписка»

*Джерело: Запропоновано автором на основі програми «KBS. Облік бюджетної установи»

Період	Установа: Управління	Дж. фінансування	Рахунок Дт	Кількість Валюта Дт	Рахунок Кт	Кількість Валюта Кт	Сума
Зміст				Сума (вал.) Дт		Сума (вал.) Кт	
6/30/2025 12:00:03 PM	Субвенція	23131	грн.		7011	грн.	
		2120			2120		4,290.00
		Субвенція					
		<...>					
		<...>					
6/30/2025 12:00:03 PM	Субвенція	23131	грн.		7011	грн.	
		2112			2112		19,500.00
		Субвенція					

Рисунок 2.4 – Результат проведення документу «Банківська виписка»

*Джерело: Запропоновано автором на основі програми «KBS. Облік бюджетної установи»

Іншим важливим напрямом є удосконалення системи внутрішнього контролю. Університет повинен забезпечити постійний моніторинг за правильністю здійснення видатків, дотриманням фінансової дисципліни, законністю використання бюджетних коштів. Доцільним є розширення повноважень служби внутрішнього аудиту, запровадження планових перевірок структурних підрозділів, оцінка ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів. Такі заходи сприятимуть не лише попередженню фінансових порушень, а й підвищенню рівня відповідальності посадових осіб за прийняті рішення.

Особливий акцент доцільно зробити на оновленні та вдосконаленні облікової політики університету. Вона має відображати сучасні вимоги бюджетного законодавства, специфіку діяльності закладу та особливості фінансування. Доцільно регулярно переглядати внутрішні нормативні документи — положення про бухгалтерський облік, облікову політику, порядок ведення первинного обліку та документообігу. Актуалізація цих положень дозволить оперативно реагувати на зміни нормативно-правової бази та забезпечить відповідність облікових процедур вимогам державних стандартів.

Ще одним напрямом удосконалення є розширення аналітичних можливостей бухгалтерського обліку. Облік видатків має не лише фіксувати фактичні витрати, а й забезпечувати інформаційну основу для аналізу ефективності їх використання. Для цього доцільно впровадити систему внутрішньої аналітичної звітності, яка дозволить відстежувати структуру видатків за напрямками діяльності, факультетами, проектами та статтями кошторису. Це створить передумови для більш глибокого фінансового аналізу, виявлення резервів економії та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Не менш перспективним є впровадження електронних сервісів звітності та поступовий перехід до безпаперових технологій обліку. Використання цифрового підпису, електронних рахунків і накладних спрощує документообіг, скорочує час обробки фінансових операцій і підвищує рівень прозорості у взаємодії з контролюючими органами.

Окремо варто відзначити необхідність підвищення кваліфікації бухгалтерських працівників. Удосконалення обліку неможливе без

систематичного навчання персоналу, ознайомлення з новими стандартами, законодавчими змінами та сучасними інструментами автоматизації. Проведення тренінгів, семінарів і курсів підвищення кваліфікації сприятиме не лише професійному розвитку бухгалтерів, а й підвищенню загальної культури фінансового управління в університеті.

У підсумку можна зазначити, що ефективне удосконалення системи обліку видатків у Сумському державному університеті має базуватися на поєднанні технологічних інновацій, організаційних змін і кадрового розвитку. Упровадження запропонованих заходів дасть змогу зробити систему бухгалтерського обліку більш прозорою, ефективною та сучасною, що, своєю чергою, позитивно позначиться на якості управління бюджетними коштами та сприятиме зміцненню фінансової стабільності університету.

Окремим напрямом удосконалення обліку видатків у Сумському державному університеті є інтеграція інформаційних систем управління фінансами. З огляду на масштаб діяльності закладу, доцільно впровадити єдину внутрішню платформу, що поєднувала б бухгалтерський облік, фінансове планування, кадровий облік та управління майном. Така система дозволить забезпечити прозорість фінансових потоків, оперативне отримання інформації про залишки коштів, автоматичне формування звітів і попередження перевищення бюджетних асигнувань.

Не менш важливою складовою є покращення комунікації між бухгалтерською службою та іншими структурними підрозділами університету. Часто виникають ситуації, коли факультети або кафедри несвоєчасно подають документи, що ускладнює формування звітності. Для вирішення цієї проблеми доцільно запровадити внутрішній регламент документообігу з чітко визначеними строками подання заявок, актів виконаних робіт і фінансових документів. Це дозволить підвищити оперативність обліку й уникнути затримок у відображенні фінансових операцій.

Одним із важливих напрямів удосконалення є ширше запровадження електронних сервісів Державної казначейської служби, зокрема системи дистанційного обслуговування «Клієнт Казначейства – Казначейство». Це забезпечить зручний обмін електронними платіжними документами, скоротить

час проведення операцій і зменшить ризик технічних помилок при підготовці платіжних доручень.

Крім того, університет може розглянути можливість створення власного внутрішнього фінансового порталу, через який працівники мали б доступ до основних показників виконання кошторису, залишків на рахунках, звітів про надходження і видатки. Такий інструмент підвищив би прозорість управління фінансами та сприяв би формуванню фінансової культури серед персоналу закладу.

Для забезпечення якісного управління ресурсами доцільно вдосконалити й аналітичну складову бухгалтерського обліку. Розширення можливостей аналітики дозволить виявляти структуру витрат у розрізі підрозділів, програм і статей, оцінювати ефективність використання бюджетних коштів та виявляти потенційні резерви економії. Використання сучасних BI-інструментів (businessintelligence), наприклад Power BI чи аналітичних модулів KBS, допоможе наочно відображати фінансові результати в динаміці та забезпечить підтримку управлінських рішень.

Серед важливих кроків також слід назвати посилення контролю за достовірністю первинних документів. Для цього варто створити електронний архів документів, який дозволить швидко перевіряти правильність оформлення рахунків, актів, накладних і уникати дублювання даних. Електронний архів значно полегшить підготовку до аудиторських перевірок і внутрішнього контролю.

Необхідним напрямом удосконалення обліку є систематичний моніторинг змін у законодавстві. Через часті оновлення нормативної бази бухгалтерська служба СумДУ має своєчасно вносити корективи у внутрішні положення та методику обліку. З цією метою доцільно створити у структурі бухгалтерії окремий підрозділ або призначити відповідального працівника за відстеження нормативних змін, підготовку методичних роз'яснень і проведення коротких навчальних семінарів для персоналу.

Подальший розвиток системи обліку в Сумському державному університеті доцільно спрямовувати на впровадження інноваційних фінансових технологій. Зокрема, впровадження хмарних сервісів обліку, інтегрованих баз даних та автоматизованих модулів звітності дозволить підвищити оперативність роботи бухгалтерії, забезпечити можливість віддаленого доступу до фінансової

інформації та підвищити рівень взаємодії між структурними підрозділами університету. Важливо також розглянути можливість застосування елементів електронного моніторингу виконання кошторисів, що надасть керівництву змогу в реальному часі відстежувати стан фінансування, обсяги здійснених видатків та результативність використання наявних ресурсів. Реалізація таких заходів стане черговим кроком до створення сучасної, прозорої та гнучкої системи бухгалтерського обліку у вищому навчальному закладі.

Удосконалення обліку видатків бюджетної установи передбачає комплексний підхід, що поєднує технологічні, організаційні та методологічні заходи. Для Сумського державного університету це насамперед означає поступовий перехід до повної цифровізації бухгалтерського процесу, посилення внутрішнього контролю та розвитку аналітичних функцій обліку. Реалізація запропонованих заходів сприятиме не лише підвищенню прозорості фінансової діяльності, але й зміцненню довіри з боку засновників, державних контролюючих органів і партнерів університету.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано організаційно-методичні засади обліку видатків бюджетної установи на прикладі Сумського державного університету. Проведене дослідження дало змогу оцінити стан фінансово-господарської діяльності університету, виявити особливості формування його доходів і видатків, а також охарактеризувати діючу систему бухгалтерського обліку.

На підставі аналізу динаміки доходів і видатків загального та спеціального фондів встановлено, що впродовж 2022–2024 років Сумський державний університет демонструє стаке зростання обсягів фінансових ресурсів при одночасному збереженні позитивного фінансового результату. Це свідчить про достатній рівень фінансової стійкості, ефективне планування кошторису й здатність університету залучати додаткові джерела фінансування, зокрема за рахунок спеціального фонду та грантових надходжень.

Аналіз структури активів дав змогу зробити висновок про наявність розвиненої матеріально-технічної бази університету, що відображається у значній частці необоротних активів, а також про поступове зростання оборотних активів,

насамперед грошових коштів та їх еквівалентів. Це вказує на достатній рівень ліквідності та раціональне управління оборотним капіталом. Водночас зменшення залишкової вартості основних засобів актуалізує потребу в подальшій модернізації інфраструктури університету.

Аналіз організації обліку видатків загального та спеціального фондів у СумДУ засвідчив, що університет здійснює свою діяльність у відповідності до вимог чинного бюджетного законодавства та Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Облік ведеться за єдиним Планом рахунків, із використанням економічної класифікації видатків та казначейського обслуговування. Важливим позитивним аспектом є застосування автоматизованих систем обліку, які забезпечують оперативну обробку первинних документів і формування звітності.

Разом з тим виявлено й окремі проблемні моменти, пов'язані з ускладненістю документообігу, потребою у подальшій інтеграції інформаційних систем, необхідністю посилення аналітичної складової обліку та підвищення рівня внутрішньої комунікації між бухгалтерською службою та структурними підрозділами університету. У дипломній роботі окреслено напрями вдосконалення організації обліку видатків у Сумському державному університеті, зокрема запропоновано розвивати систему електронного документообігу, запровадити внутрішній фінансовий портал, активізувати використання ВІ-інструментів бізнес-аналітики та посилити контроль за якістю оформлення первинних документів. Таким чином, результати аналізу підтверджують, що Сумський державний університет має достатньо ефективну систему обліку видатків, однак її подальше вдосконалення є необхідною умовою підвищення прозорості, керованості та результативності фінансово-господарської діяльності установи. Все це створює основу для більш глибокого дослідження організації внутрішнього контролю видатків.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

3.1 Організаційні засади контролю видатків бюджетної установи

Організаційні основи контролю видатків у Сумському державному університеті є ключовим елементом ефективного управління фінансовими ресурсами та їх раціонального використання відповідно до законодавства, нормативних документів і внутрішніх правил закладу. У сучасних умовах розвитку вищої освіти, зростання автономії університетів і посилення відповідальності за фінансові результати особливо важливо забезпечити прозорість бюджетних процесів, стабільність фінансової системи та цільове і ефективне використання бюджетних коштів, коштів спеціального фонду та інших надходжень.

Організаційні засади контролю видатків включають комплекс заходів, норм і процедур, що визначають порядок планування, виконання та моніторингу фінансових операцій. У Сумському державному університеті вони формують системний підхід, який спрямований на попередження фінансових порушень, оптимізацію видатків, підвищення їх ефективності та відповідність стратегічним завданням розвитку університету. Важливою складовою цього підходу є чіткий розподіл функцій між структурними підрозділами, що забезпечує належний рівень контролю на всіх стадіях бюджетного процесу – від планування до звітування.

Контроль видатків в університеті має превентивний характер, оскільки дозволяє своєчасно виявляти ризики неефективного чи нецільового використання ресурсів та запобігати їм. На етапі планування передбачається встановлення реалістичних бюджетних показників, узгоджених з обсягом фінансування та стратегічними пріоритетами закладу. Якісне планування неможливе без належної інформаційної підтримки, тому університет активно застосовує сучасні

інформаційні системи обліку та фінансового моніторингу, які забезпечують оперативність та точність даних, необхідних для прийняття управлінських рішень. Автоматизація облікових процесів дозволяє мінімізувати ймовірність технічних помилок та забезпечує прозорість операцій для всіх зацікавлених сторін.

На етапі виконання бюджету контроль видатків здійснюється через перевірку законності та доцільності кожної фінансової операції. Це включає аналіз відповідності витрат затвердженим кошторисам, дотримання процедур закупівель, правильність оформлення первинних документів та підтвердження фактичного отримання товарів, робіт і послуг. Ефективність контролю забезпечується наявністю внутрішньої нормативної бази, що регламентує порядок фінансових операцій, взаємодію підрозділів та відповідальність посадових осіб. Системне виконання таких процедур знижує ризики фінансових порушень і гарантує відповідальність учасників за правильне здійснення видатків.

Окрему роль у системі контролю видатків Сумського державного університету відіграє внутрішній аудит – інструмент незалежної оцінки ефективності внутрішньої системи контролю та відповідності фінансово-господарських операцій нормам законодавства. Внутрішній аудит здійснює аналітичну функцію, формує рекомендації щодо удосконалення управління ресурсами, підвищення економності та результативності видатків. Результати внутрішнього аудиту дозволяють університету вчасно виявляти слабкі сторони фінансових процесів, удосконалювати регламенти, оптимізувати фінансові потоки й забезпечувати стабільність функціонування.

Важливою складовою організаційних засад контролю видатків є принцип прозорості. Сумський державний університет як суб'єкт публічного сектору зобов'язаний забезпечувати відкритість фінансових операцій та доступність інформації для органів державного контролю, громадськості й інших зацікавлених сторін. Публічне розкриття інформації сприяє формуванню довіри до університету, підсилює репутаційний капітал закладу та демонструє відповідальність керівництва за ефективне використання фінансових ресурсів. Це стає особливо важливим у контексті розширення міжнародної співпраці та участі

університету в грантових програмах, які передбачають високі стандарти фінансової прозорості.

Організаційні засади контролю видатків також включають забезпечення професійної компетентності працівників фінансових служб. Кваліфікований персонал здатний не лише коректно вести бухгалтерський та управлінський облік, але й здійснювати глибокий аналіз ефективності витрат. Підвищення кваліфікації, участь у семінарах і тренінгах, обмін досвідом із колегами з інших закладів освіти сприяють удосконаленню системи контролю, адаптації до законодавчих змін та застосуванню сучасних методів фінансового аналізу. Такий підхід підвищує якість управління фінансовими ресурсами та забезпечує стійкість функціонування університету.

Не менш важливою є інтеграція системи контролю з іншими елементами управління університетом. Сучасний підхід до управління видатками передбачає тісний зв'язок між фінансовим плануванням, стратегічним управлінням, кадровою політикою та розвитком інфраструктури. Ефективний контроль видатків дозволяє спрямовувати ресурси на ключові напрями діяльності, такі як модернізація матеріально-технічної бази, розвиток науково-дослідної роботи, підвищення якості освітнього процесу та забезпечення соціальних гарантій працівників і студентів. У цьому контексті контроль стає інструментом досягнення стратегічних цілей, а не лише засобом запобігання порушенням.

Загалом організаційні засади контролю видатків у Сумському державному університеті відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування закладу вищої освіти. Вони формують чітку, регламентовану та прозору систему управління фінансовими ресурсами, яка відповідає сучасним вимогам публічного сектору та міжнародним стандартам бюджетної дисципліни. Завдяки належному контролю університет здатний забезпечувати стабільність своєї діяльності, підтримувати високий рівень освітніх і наукових послуг, підвищувати конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях. Ефективні організаційні засади контролю видатків стають передумовою сталого розвитку

університету, його фінансової автономії та успішної реалізації стратегічних завдань.

Контроль за видатками бюджетної установи виступає одним із ключових елементів системи управління державними фінансами та важливою передумовою забезпечення її фінансової стійкості. Для Сумського державного університету як закладу вищої освіти державної форми власності належна організація контролю видатків має особливу вагу, оскільки університет оперує значними обсягами коштів загального та спеціального фондів, виконує освітні, наукові й соціальні функції та несе відповідальність за їх належне фінансове забезпечення.

Організаційні основи контролю видатків у Сумському державному університеті базуються на вимогах чинного бюджетного та фінансового законодавства України, а також на внутрішніх локальних актах закладу, таких як положення про структурні підрозділи, облікова політика, регламенти документообігу, накази ректора та внутрішні інструкції щодо здійснення видатків. Разом ці нормативні документи визначають повноваження та відповідальність посадових осіб і встановлюють загальні принципи функціонування системи контролю за використанням фінансових ресурсів.

З огляду на масштаби діяльності Сумського державного університету, що включає факультети, інститути, коледжі, наукові підрозділи, адміністративно-господарські служби, система контролю видатків має багаторівневий характер. На стратегічному рівні загальне керівництво та відповідальність за організацію контролю несе ректор університету та проректори, у функціонал яких входять питання фінансово-економічної діяльності. Вони затверджують кошториси, фінансові плани, ліміти видатків і внутрішні регламенти, що визначають порядок використання бюджетних коштів.

На тактичному рівні центральну роль відіграє бухгалтерська (фінансово-економічна) служба, яка здійснює безпосередній облік, попередній та поточний контроль за дотриманням кошторисних призначень, правильністю оформлення первинних документів, коректністю застосування кодів економічної класифікації видатків, своєчасністю проведення розрахунків. Університетська бухгалтерія

виступає своєрідним «фільтром», через який проходять усі фінансові операції, пов'язані з видатками.

На операційному рівні вагому роль у системі контролю видатків відіграють керівники структурних підрозділів університету (декани факультетів, директори інститутів, завідувачі кафедр, керівники господарських служб тощо). Вони відповідають за формування потреб у фінансуванні, обґрунтування запланованих витрат, дотримання встановлених лімітів, цільове використання отриманих ресурсів, а також за належне оформлення документів, що підтверджують здійснені видатки (актів виконаних робіт, накладних, службових записок та ін.).

Розподіл функцій контролю видатків у Сумському державному університеті наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Розподіл функцій контролю видатків у Сумському державному університеті

Суб'єкт контролю	Основні контрольні повноваження
Ректор, проректори	Затвердження кошторисів, фінансових планів, лімітів видатків; прийняття стратегічних рішень щодо розподілу ресурсів
Бухгалтерська (фінансово-економічна) служба	Здійснення попереднього й поточного контролю за відповідністю видатків затвердженому кошторису, організація ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової і бюджетної звітності.
Керівники структурних підрозділів	Ініціювання видатків і обґрунтування потреби у фінансуванні, а також контроль за цільовим та раціональним використанням коштів на рівні структурного підрозділу.
Планово-фінансовий (економічний) відділ*	Планування видатків, аналіз виконання кошторису, участь у підготовці управлінських рішень щодо оптимізації витрат
Внутрішній аудит (за наявності відповідного підрозділу або функцій)	Оцінка ефективності внутрішнього контролю, виявлення порушень, підготовка рекомендацій щодо їх усунення
Органи Державної казначейської служби	Попередній контроль за відповідністю платіжних доручень затвердженим асигнуванням, касове обслуговування
Органи зовнішнього державного фінансового контролю (Держаудитслужба, Рахункова палата тощо)	Здійснення ревізій та аудитів використання бюджетних коштів, оцінка законності й ефективності видатків

**Джерело: Узагальнено автором на основі розподілу функцій них обов'язків посадових осіб СумДУ*

Організаційні засади контролю видатків передбачають також чітке розмежування компетенцій між суб'єктами контролю та запобігання концентрації надмірних повноважень в одних руках. Зокрема, ініціювання видатків, їх погодження, бухгалтерська обробка документів та їх затвердження різними посадовими особами забезпечують реалізацію принципу розподілу функцій (segregation of duties), що знижує ризики зловживань і помилок.

Важливою складовою організації контролю виступає запровадження системи внутрішнього контролю та управління ризиками. У Сумському державному університеті вона реалізується через:

- встановлення процедур попереднього погодження видатків (службові записки, погодження із проректорами та фінансовою службою);
- регламентацію порядку проведення закупівель товарів, робіт і послуг із дотриманням вимог законодавства;
- документування всіх етапів руху фінансових ресурсів – від планування до відображення в обліку та звітності;
- регулярний аналіз виконання кошторису як за загальним, так і за спеціальним фондом (освітні послуги на контрактній основі, грантові кошти, благодійні внески тощо).

Особливість СумДУ як університету, що активно розвиває науково-дослідну діяльність, міжнародні проєкти та грантове фінансування, полягає в необхідності організувати контроль видатків не лише в межах традиційних бюджетних програм, а й щодо цільового використання коштів донорів і партнерів. Це потребує додаткових процедур погодження кошторисів проєктів, ведення окремого обліку за кожним проєктом, формування спеціалізованої звітності для грантодавців, що істотно ускладнює й одночасно підвищує вимоги до організації системи контролю.

Важливою характеристикою організаційних засад контролю видатків є безперервність контрольного процесу. Контроль у Сумському державному університеті здійснюється на всіх стадіях бюджетного циклу:

- на етапі планування – через формування та обґрунтування кошторису, фінансових планів, встановлення лімітів видатків по підрозділах;
- на етапі виконання – шляхом попереднього контролю (перевірка доцільності й законності запланованих видатків) та поточного контролю (перевірка правильності оформлення здійснюваних операцій, відповідності фактичних витрат затвердженим напрямам фінансування);
- на етапі звітування та аналізу – через зіставлення планових і фактичних показників, аналіз відхилень, виявлення причин неефективного або нераціонального використання коштів, підготовку пропозицій щодо оптимізації видатків у наступних періодах.

Значний вплив на організаційні засади контролю видатків мають інформаційні технології. Сумський державний університет активно використовує системи електронного документообігу та облікові програми, що дає змогу:

- забезпечити оперативний обмін інформацією між фінансовою службою та структурними підрозділами;
- автоматизувати контроль окремих параметрів (наявність асигнувань, коректність кодів економічної класифікації, дотримання лімітів);
- формувати аналітичні звіти за центрами відповідальності, видами видатків, джерелами фінансування;
- підвищити прозорість фінансових операцій і створити інформаційну базу для подальших зовнішніх перевірок.

Отже, організаційні засади контролю видатків Сумського державного університету становлять багаторівневу, нормативно врегульовану систему взаємодії внутрішніх і зовнішніх суб'єктів контролю, засновану на принципах законності, прозорості, розмежування повноважень, безперервності та орієнтації на результат. Їх подальше вдосконалення пов'язане з посиленням ризик-орієнтованого підходу, розширенням використання інформаційних технологій, інтеграцією внутрішнього контролю в загальну систему управління університетом і підвищенням рівня фінансової культури всіх учасників бюджетного процесу в межах закладу вищої освіти.

Слід зазначити, що в Сумському державному університеті організаційні засади контролю видатків поступово трансформуються в бік посилення їх управлінської спрямованості. Якщо раніше основний акцент робився на дотриманні формальних вимог законодавства та мінімізації ризику порушень, то нині зростає значення контролю як інструменту ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. На основі інформації, що накопичується в системі внутрішнього контролю, керівництво СумДУ має змогу оцінювати не лише сам факт використання коштів, а й якість результатів, отриманих унаслідок здійснених видатків. Крім того, організаційна модель контролю видатків університету дедалі більше зорієнтована на прозорість і відкритість перед заінтересованими сторонами – здобувачами освіти, працівниками, партнерами, органами влади. Оприлюднення ключових фінансових показників, участь представників академічної спільноти в обговоренні пріоритетів фінансування, розвиток елементів фінансової звітності для внутрішніх користувачів сприяють формуванню культури довіри та посилюють репутацію Сумського державного університету як відповідального розпорядника публічних коштів.

3.2 Методика внутрішнього контролю видатків бюджетної установи

Методика внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті є комплексною системою принципів, процедур і заходів, що забезпечують законність, цільове, ефективне та економне використання бюджетних і власних коштів. Вона охоплює весь бюджетний цикл – від планування видатків до оцінки результатів їх використання, а не обмежується лише формальними перевітками окремих операцій.

Специфіка СумДУ як потужного закладу вищої освіти полягає у поєднанні кількох видів діяльності (освітньої, наукової, міжнародної, інноваційної, господарської), а також у наявності загального та спеціального фондів, значних обсягів грантових ресурсів, власних надходжень та коштів, пов'язаних з утриманням гуртожитків, коледжів, навчально-наукових центрів. Це зумовлює

необхідність адаптації загальнодержавних вимог до внутрішніх умов університету через розробку його власної методики внутрішнього контролю.

У Сумському державному університеті внутрішній контроль видатків організовано з урахуванням етапності контрольних процедур – попереднього, поточного, наступного та аналітичного контролю.

По-перше, попередній контроль здійснюється ще до моменту взяття фінансових зобов'язань. Він включає:

- аналіз заявок структурних підрозділів (факультетів, інститутів, кафедр, наукових частин, адміністративно-господарських служб) на відповідність затвердженому кошторису, стратегічним планам розвитку СумДУ та встановленим лімітам фінансування;

- перевірку наявності асигнувань за загальним фондом та наявних або очікуваних надходжень за спеціальним фондом;

- оцінку доцільності запланованих видатків з погляду пріоритетів університету (розвиток матеріально-технічної бази, підтримка наукових шкіл, міжнародна діяльність тощо);

- перевірку дотримання вимог законодавства про публічні закупівлі при плануванні закупівель товарів, робіт і послуг.

На цьому етапі важливу роль відіграють планово-фінансовий відділ, бухгалтерська служба та відповідні проректори, які наділені повноваженнями погоджувати чи відхиляти ініційовані видатки.

По-друге, оперативний контроль проводиться безпосередньо в процесі виконання господарських операцій та зосереджується на таких аспектах:

- перевірку правильності оформлення первинних документів (рахунків, актів виконаних робіт, накладних, авансових звітів, договорів) за операціями СумДУ;

- перевірку правильності вибору кодів економічної класифікації видатків (КЕКВ) за кожним напрямом витрат – оплата праці, виплата стипендій, оплата комунальних послуг, фінансування наукових досліджень, здійснення капітальних видатків тощо;

- перевірці дотримання внутрішніх лімітів по підрозділах та окремих проєктах (зокрема, грантових і міжнародних);
- звірці показників бухгалтерського обліку з даними органів Державної казначейської служби щодо касового виконання бюджету університету.

На цьому етапі провідну роль відіграє бухгалтерська служба СумДУ, а також уповноважені особи структурних підрозділів, які несуть відповідальність за достовірність наданих документів.

По-третє, наступний контроль в університеті здійснюється після проведення видатків, він включає:

- оцінці виконання кошторису СумДУ в розрізі загального та спеціального фондів, центрів відповідальності та основних напрямів діяльності;
- виявлення відхилень між плановими і фактичними показниками видатків, встановлення причин недовикористання або перевищення кошторисних призначень;
- оцінку результативності використання коштів (наприклад, співвіднесення фінансування наукових проєктів із кількістю отриманих публікацій, грантів, патентів; видатків на міжнародну діяльність – з розширенням академічної мобільності, кількістю партнерських угод тощо);
- проведення внутрішніх перевірок і аудитів окремих ділянок (розрахунки з підрядниками, ремонти, проєкти міжнародної технічної допомоги, господарське обслуговування гуртожитків).

Завершальним є аналітичний етап, на якому узагальнюються результати контролю, формуються висновки щодо ефективності структури видатків СумДУ та розробляються пропозиції з їх оптимізації в наступних бюджетних періодах.

Зміст етапів методики внутрішнього контролю видатків у СумДУ узагальнено в таблиці 3.2.

Важливим елементом методики внутрішнього контролю СумДУ є ризик-орієнтований підхід. Найбільш ретельно перевіряються операції, пов'язані з:

- капітальними ремонтами навчальних корпусів і гуртожитків;
- великими закупівлями обладнання для лабораторій та IT-інфраструктури;
- реалізацією міжнародних та грантових проєктів, де університет несе зобов'язання перед зовнішніми донорами;

- операціями з підзвітними сумами та господарськими видатками.

Таблиця 3.2 – Основні етапи внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті

Етап контролю	Зміст контрольних дій у СумДУ	Основні відповідальні суб'єкти
Попередній	Перевірка заявок підрозділів; наявність асигнувань; відповідність кошторису та пріоритетам розвитку університету	Планово-фінансовий відділ, бухгалтерія, проректори
Поточний	Контроль правильності документів; застосування КЕКВ; дотримання лімітів; моніторинг розрахунків із контрагентами	Бухгалтерська служба, уповноважені особи підрозділів
Наступний	Аналіз виконання кошторису; порівняння плану і факту; внутрішні перевірки окремих напрямів (закупівлі, ремонти, проекти)	Бухгалтерія, внутрішній аудит (за наявності), керівництво
Аналітичний	Оцінка ефективності структури видатків; розрахунок показників; підготовка пропозицій щодо оптимізації витрат	Планово-фінансовий відділ, стратегічний менеджмент

**Джерело: Узагальнено автором на основі розподілу функцій між обов'язків посадових осіб СумДУ*

Для таких напрямів застосовуються розширені процедури контролю: поглиблений аналіз кошторисів, зустрічні звірки з підрядниками, контрольні огляди об'єктів, перехресна перевірка документів кількома службами.

Крім того, методика внутрішнього контролю видатків у СумДУ спирається на широке використання інформаційних технологій: облікових програм, систем електронного документообігу, внутрішніх баз даних щодо договорів, грантів, проектів. Це дозволяє не лише підвищити оперативність контролю, а й забезпечити прозорість фінансових операцій, створюючи інформаційну базу для прийняття управлінських рішень.

У практичному аспекті методика внутрішнього контролю видатків у СумДУ виступає своєрідним «орієнтиром» для всіх учасників бюджетного процесу університету. Чіткий опис послідовності дій, відповідальних осіб, контрольних точок та необхідного пакета документів мінімізує ризик суб'єктивного трактування правил і забезпечує єдність підходів до контролю на рівні різних структурних підрозділів. Це особливо важливо для великого університету з розгалуженою структурою, коли від узгодженості дій десятків підрозділів залежить цілісність фінансової політики закладу.

Перспективним напрямом розвитку методики внутрішнього контролю у Сумському державному університеті є подальше впровадження стандартів внутрішнього контролю, наближених до міжнародних практик (зокрема, концепції COSO). Це дозволить поглибити взаємозв'язок між контролем видатків, управлінням ризиками та стратегічним плануванням, а також підвищити сумісність внутрішніх процедур СумДУ з вимогами міжнародних партнерів і донорських організацій. У результаті внутрішній контроль у СумДУ поступово трансформується із суто «фінансового фільтра» на інструмент комплексного інституційного розвитку університету.

3.3 Удосконалення внутрішнього контролю видатків бюджетної установи

Удосконалення внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті є важливим фактором підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами, забезпечення фінансової стабільності та зміцнення довіри до закладу як учасника публічного сектору. У сучасних умовах, коли університети отримують ширшу фінансову автономію та несять більшу відповідальність за дотримання бюджетної дисципліни, значення внутрішнього контролю зростає. Його розвиток є стратегічно необхідним для оптимального використання фінансового потенціалу, підтримки інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності університету на національному та міжнародному рівнях.

Удосконалення внутрішнього контролю видатків є важливим інструментом підвищення прозорості фінансових процесів. Відповідно до вимог законодавства, бюджетні установи мають забезпечувати належний рівень відкритості та обґрунтованості операцій з коштами загального й спеціального фондів. Сумський державний університет фінансується з державного бюджету, а також отримує доходи від надання освітніх послуг, грантових програм, науково-дослідних проєктів, міжнародної співпраці. Кожен із цих джерел має свої вимоги щодо цільового використання коштів, що потребує чіткої регламентації, деталізованого

розподілу відповідальності та постійного моніторингу. Вдосконалена система внутрішнього контролю забезпечує можливість відстежувати всі етапи здійснення видатків, запобігати дублюванню функцій та уникати фінансових порушень.

Одним із ключових напрямів удосконалення внутрішнього контролю є підвищення рівня превентивного контролю, метою якого є запобігання порушенням до моменту здійснення операції. Своєчасна аналітична оцінка потреби у витратах, їх обґрунтованості та відповідності стратегічним планам розвитку університету сприяє зниженню ризиків нераціонального використання бюджетних коштів. У цьому контексті важливою є інтеграція процесів контролю з системою стратегічного планування та формування кошторису закладу. Чітке структурування бюджетних потреб, формування реалістичних фінансових показників та їх відповідність довгостроковим цілям університету формують основу для підвищення економності й результативності видатків.

Удосконалення внутрішнього контролю передбачає також оптимізацію процедур поточного контролю, який здійснюється в процесі виконання фінансових операцій. Йдеться про перевірку правильності оформлення документів, відповідності витрат затвердженим планам, дотримання положень внутрішніх стандартів та нормативів. Важливо забезпечити системність таких перевірок, їх здійснення у визначені строки та за участі відповідальних фахівців. Удосконалена процедура поточного контролю знижує ризик помилок та зловживань, а також забезпечує обґрунтованість та доказовість кожної фінансової транзакції.

Ефективне функціонування внутрішнього контролю неможливе без розвитку системи внутрішнього аудиту, що виконує функцію незалежної оцінки ефективності контрольних механізмів. У Сумському державному університеті внутрішній аудит є важливим елементом управління, який забезпечує об'єктивний аналіз використання бюджетних ресурсів, виявляє недоліки у функціонуванні фінансових процесів та формує рекомендації щодо їх усунення. У процесі удосконалення внутрішнього контролю роль внутрішнього аудиту посилюється,

оскільки він стає інформаційною основою для прийняття управлінських рішень, які спрямовані на оптимізацію видатків і підвищення фінансової дисципліни.

Суттєвим аспектом удосконалення внутрішнього контролю є впровадження сучасних інформаційних технологій. Автоматизація облікових процесів, використання програмних засобів для фінансового моніторингу, електронний документообіг створюють умови для підвищення точності облікових даних, оперативності контролю та скорочення людського фактору, що знижує ризик помилок. Використання систем фінансового аналізу дозволяє університету здійснювати глибокий моніторинг структури видатків, прогнозувати бюджетні потреби та здійснювати оцінку ефективності витрат за різними напрямками. Таким чином, інформаційні технології стають стратегічним ресурсом для модернізації фінансового контролю.

Удосконалення внутрішнього контролю сприяє зміцненню відповідальності та підзвітності персоналу. Визначення чітких функціональних обов'язків, деталізація процедур погодження та затвердження видатків, а також регламентування процесу документообігу забезпечують прозорість взаємодії між підрозділами. Формування відповідальної управлінської культури сприяє мінімізації ризиків нецільового чи неефективного використання бюджетних коштів. Університет, як бюджетна установа, повинен забезпечувати безумовне дотримання законодавчих норм, а належна система внутрішнього контролю є основним механізмом, що гарантує виконання цих вимог.

Важливим елементом удосконалення внутрішнього контролю є регулярне підвищення кваліфікації працівників фінансових служб і бухгалтерії. Сучасне бюджетне законодавство України здійснює постійні зміни, що вимагає від персоналу високого рівня адаптивності та професійної компетентності. Навчання, участь у тематичних тренінгах та обмін досвідом сприяють не лише покращенню професійних навичок, а й впровадженню сучасних підходів до контролю та управління витратами. Таким чином, кадровий розвиток стає невід'ємною складовою удосконалення внутрішнього контролю.

Соціально-економічний ефект удосконалення внутрішнього контролю видатків університету проявляється у здатності закладу забезпечувати стабільність функціонування та реалізацію стратегічних напрямів розвитку. Оптимальне використання фінансових ресурсів дозволяє модернізувати освітню та наукову інфраструктуру, розширювати спектр освітніх послуг, поліпшувати матеріально-технічне забезпечення та створювати конкурентні умови для професійного розвитку працівників і навчання студентів. В умовах обмеженості бюджетного фінансування саме якісний внутрішній контроль є інструментом, який дозволяє досягати максимального ефекту за наявних ресурсів.

Удосконалення внутрішнього контролю відіграє також важливу роль у зміцненні репутації університету на національному та міжнародному рівнях. Високий рівень фінансової дисципліни, прозорість та відповідальність у використанні бюджетних коштів є необхідними умовами участі у міжнародних грантових програмах, проєктах академічної мобільності, конкурсах на фінансування інноваційних досліджень. Донори, партнери та інвестори надають перевагу закладам, які продемонстрували здатність ефективно управляти ресурсами та забезпечувати чіткий контроль за їх використанням.

У підсумку, удосконалення внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті є надзвичайно важливим стратегічним напрямом розвитку. Воно забезпечує підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, зміцнює фінансову дисципліну, підвищує прозорість діяльності університету та сприяє оптимальному використанню бюджетних коштів. Забезпечення якісного внутрішнього контролю стає фундаментом фінансової стабільності університету, його інституційного розвитку та конкурентоспроможності в умовах сучасної освітньої та економічної динаміки. Системний і комплексний підхід до удосконалення внутрішнього контролю дозволяє Сумському державному університету не лише ефективно управляти видатками, але й забезпечувати стійкий розвиток, підвищувати якість освітніх і наукових послуг та зміцнювати свій авторитет у вітчизняному та міжнародному академічному середовищі.

У сучасних умовах цифровізації державного сектору особливо важливо забезпечити ефективний контроль за використанням бюджетних коштів. Видатки бюджетних установ слугують основою фінансового забезпечення реалізації державних програм, соціальних гарантій, наукових, освітніх та культурних проєктів. Тому ефективна система контролю є ключовим чинником фінансової стабільності та результативності державного управління.

Контроль у системі управління бюджетними ресурсами є важливою складовою фінансового механізму держави, що забезпечує ефективне функціонування бюджетного процесу. Він полягає у перевірці законності, доцільності, ефективності та результативності використання бюджетних коштів. У науковій літературі контроль розглядається як елемент управління, який забезпечує зворотний зв'язок між плануванням, виконанням бюджету та оцінкою результатів. Цей підхід відповідає положенням Бюджетного кодексу України, де контроль визнається засобом забезпечення фінансової дисципліни та прозорості державних фінансів.

Контроль у сфері управління бюджетними коштами виконує кілька основних функцій: інформаційну, попереджувальну, оціночну та регулюючу. Інформаційна функція забезпечує управлінські органи достовірними даними про стан виконання бюджету для прийняття обґрунтованих рішень. Попереджувальна функція спрямована на запобігання фінансовим порушенням та нецільовому використанню коштів. Оціночна функція передбачає аналіз ефективності діяльності бюджетних установ і досягнення запланованих результатів. Регулююча функція полягає у прийнятті управлінських заходів на основі контролю для усунення недоліків і вдосконалення управлінських процесів.

Цифровізація державного управління суттєво трансформувала підходи до здійснення фінансового контролю, зумовивши перехід від традиційних форм перевірки до електронних систем контролю, що ґрунтуються на автоматизації процесів збору, аналізу та верифікації даних. Така трансформація спрямована на підвищення прозорості, ефективності та своєчасності управлінських рішень у сфері використання бюджетних ресурсів. У сучасних умовах цифровий контроль

виступає не лише інструментом моніторингу, а й засобом прогнозування та попередження фінансових порушень.

Значні технологічні та інформатизаційні зрушення, спричинені цифровізацією, а також зростання інформаційного потенціалу економічного простору сприяють розвитку методології та організації облікового процесу, актуалізують проблему позиціонування системи.

В Україні впроваджено кілька інформаційно-аналітичних систем, таких як Є-Data, Spending.gov.ua та Prozorro, що забезпечують відкритість і доступність даних про рух бюджетних коштів. Ці платформи працюють на засадах відкритих даних, дозволяючи громадянам, контролюючим органам та аналітичним центрам відстежувати видатки бюджетних установ у реальному часі, що сприяє підвищенню прозорості та довіри до публічних фінансів.

Основними напрямками цифровізації контролю є впровадження електронного документообігу, аналітичних платформ, інтегрованих реєстрів, блокчейн-технологій та систем штучного інтелекту. Електронний документообіг забезпечує скорочення часу на обробку первинних документів, мінімізацію людського фактора та зменшення кількості помилок і дублювання інформації, що сприяє підвищенню оперативності прийняття управлінських рішень і спрощує процедури фінансового контролю.

Використання аналітичних платформ (BusinessIntelligence) дозволяє здійснювати глибокий аналіз великих масивів фінансових даних, виявляти відхилення у видатках і визначати тенденції у використанні бюджетних ресурсів. Інтеграція різних державних реєстрів – фінансових, кадрових, тендерних – створює єдиний інформаційний простір, що підвищує узгодженість дій між контролюючими структурами та знижує ризики нецільового використання коштів.

Важливе місце у розвитку цифрового контролю посідають блокчейн-технології, які забезпечують незмінність, достовірність і відстежуваність фінансових операцій. Вони гарантують захист даних від несанкціонованого втручання та сприяють формуванню довіри до результатів контролю. Не менш перспективним напрямом є використання штучного інтелекту та машинного

навчання, що дозволяють прогнозувати ризики зловживань, автоматично виявляти аномалії у витратах і підвищувати точність аналітичних висновків.

Попри досягнення в цифровізації фінансового контролю, в Україні залишаються системні проблеми, що обмежують ефективність використання сучасних технологій у управлінні бюджетними ресурсами. Однією з головних є недостатня інтеграція інформаційних систем між різними рівнями державного управління. Часто існуючі платформи функціонують окремо, ускладнюючи обмін даними між центральними органами, місцевими бюджетами та контролюючими структурами. Така фрагментація інформаційного простору знижує оперативність контролю та створює ризики дублювання або втрати даних.

Суттєвою проблемою залишається обмеженість кадрового потенціалу у сфері цифрового фінансового контролю. Значна частина працівників державного сектору не володіє необхідними навичками для ефективного використання цифрових інструментів, що призводить до формального застосування інформаційних систем і зниження рівня автоматизації управлінських процесів. Крім того, ризики кібербезпеки набувають особливого значення, оскільки зростання обсягів електронних даних підвищує ймовірність несанкціонованого доступу, зловживань та інформаційних атак. Забезпечення надійного захисту фінансової інформації є однією з передумов сталого функціонування цифрової інфраструктури контролю.

Ще однією актуальною проблемою є відсутність єдиних стандартів цифрового аудиту, які б визначали уніфіковані вимоги до збору, обробки та аналізу даних у процесі фінансового контролю. Неврегульованість цих питань ускладнює координацію дій між органами державного фінансового нагляду, підриває порівнюваність результатів перевірок і зменшує рівень довіри до їх об'єктивності.

Для подолання зазначених проблем необхідно сформувати національну концепцію цифрового фінансового контролю, яка б визначила стратегічні напрями розвитку, принципи взаємодії між інформаційними системами та стандарти електронного аудиту. Важливим кроком у цьому напрямі є запровадження електронних контрольних карт видатків у межах казначейської системи, що

забезпечить прозорість руху бюджетних коштів і дозволить здійснювати моніторинг операцій у режимі реального часу.

Необхідність удосконалення внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті зумовлена кількома чинниками: розширенням масштабів діяльності університету, зростанням частки власних надходжень і грантових коштів, посиленням вимог до прозорості використання бюджетних ресурсів, активною цифровізацією управлінських процесів. Від якості внутрішнього контролю значною мірою залежить фінансова стійкість СумДУ, його репутація як надійного розпорядника бюджетних і позабюджетних коштів, а також здатність залучати нові джерела фінансування.

Аналіз практики функціонування системи внутрішнього контролю в університетах подібного типу, включаючи СумДУ, дає змогу виокремити низку проблемних аспектів, що потребують удосконалення:

- наявність окремих елементів формального підходу до контролю (підпис документів без глибокого аналізу змісту операції);
- переважна орієнтація на ретроспективний контроль, коли порушення фіксуються постфактум;
- недостатня інтегрованість інформаційних систем, що призводить до дублювання введення даних, підвищує ймовірність технічних помилок;
- недостатній рівень застосування ризик-орієнтованих підходів, коли контрольні зусилля розподіляються рівномірно, а не зосереджуються на найбільш ризикових напрямках;
- потреба в подальшому підвищенні кваліфікації та фінансової культури працівників, залучених до процесу планування та використання коштів.

З огляду на це, удосконалення внутрішнього контролю видатків у СумДУ доцільно здійснювати за кількома взаємопов'язаними напрямками.

По-перше, розширення використання сучасних інформаційних технологій. Для університету актуальним є:

- подальше впровадження інтегрованих обліково-аналітичних систем, що охоплюють бухгалтерський облік, облік зарплати і стипендій, розрахунки з контрагентами, управління договорами, облік грантів та проєктів;

- розвиток системи електронного документообігу з узгодженням видатків у цифровій формі (службові записки, заявки на закупівлю, договори, акти), що забезпечує прозорість і простежуваність усіх етапів погодження;

- налаштування автоматичних контрольних обмежень – «блокування» платежів при відсутності асигнувань, перевищенні лімітів або некоректному застосуванні КЕКВ.

По-друге, поглиблення ризик-орієнтованого підходу. У СумДУ доцільно розробити й регулярно оновлювати карту фінансових ризиків, у якій:

- виділити ділянки з високим ризиком (капітальні ремонти об'єктів університету, закупівлі обладнання, проєкти міжнародної технічної допомоги, операції з підзвітними сумами в господарських підрозділах, послуги з обслуговування гуртожитків тощо);

- класифікувати видатки за рівнем ризику (низький, середній, високий);

- для кожної групи визначити набір контрольних процедур: від стандартних перевірок документів – до обов'язкових внутрішніх аудитів та фактичних оглядів.

По-третє, посилення ролі внутрішнього аудиту в СумДУ. Йдеться про:

- інституційне закріплення функцій внутрішнього аудиту (через створення окремого підрозділу або надання відповідних повноважень існуючій структурі);

- забезпечення максимальної незалежності внутрішнього аудиту від підрозділів, діяльність яких він оцінює (підпорядкування безпосередньо ректору або колегіальному органу управління);

- розширення завдань внутрішнього аудиту від виявлення порушень до консультативної підтримки керівництва університету з питань оптимізації бюджетних процесів, структури видатків, управління ризиками.

По-четверте, удосконалення внутрішніх регламентів і процедур контролю. У Сумському державному університеті доцільно:

- розробити і впровадити уніфіковані форми внутрішніх чек-листів для типових операцій (відрядження, закупівлі, ремонтні роботи, реалізація проєктів);
- чітко регламентувати відповідальність кожної посадової особи за окремі етапи здійснення видатків – від ініціювання до остаточного затвердження й відображення в обліку;
- усувати дублювання контрольних функцій, які не додають значущої контрольної цінності, але ускладнюють процес.

По-п'яте, формування високої фінансової культури працівників університету. У цьому контексті важливими є:

- регулярне підвищення кваліфікації працівників бухгалтерської служби, планово-фінансового відділу, керівників структурних підрозділів СумДУ;
- проведення внутрішніх семінарів і тренінгів з питань бюджетного законодавства, фінансового контролю, антикорупційних стандартів;
- інформування персоналу про типові порушення, виявлені зовнішніми контролюючими органами в закладах вищої освіти, та шляхи їх запобігання.

Основні напрямки вдосконалення внутрішнього контролю видатків у СумДУ доцільно відобразити у вигляді узагальнюючої таблиці 3.3.

У підсумку, удосконалення внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті має здійснюватися як комплексна і безперервна діяльність, спрямована на поєднання організаційних, технологічних та кадрових перетворень. Упровадження запропонованих заходів дозволить СумДУ посилити фінансову дисципліну, підвищити результативність використання бюджетних і позабюджетних коштів та утвердитися як конкурентоспроможний, прозорий і відповідальний заклад вищої освіти.

З позицій довгострокової перспективи удосконалення внутрішнього контролю видатків у СумДУ слід розглядати не лише як реакцію на зовнішні вимоги (зміни законодавства, посилення контролю з боку державних органів, умови донорів), а як невід'ємний елемент стратегії розвитку університету.

Таблиця 3.3 – Основні напрямки удосконалення внутрішнього контролю видатків у Сумському державному університеті

Напрямок удосконалення в СумДУ	Конкретні заходи	Очікувані результати для університету
Автоматизація контрольних процедур	Інтеграція облікових систем; розвиток електронного документообігу; автоматичні обмеження платежів	Зниження кількості помилок; прискорення погоджень; підвищення прозорості
Ризик-орієнтований підхід	Формування карти ризиків; посилення контролю за високоризиковими операціями	Оптимальний розподіл контрольних ресурсів; попередження порушень
Посилення внутрішнього аудиту	Створення/укріплення підрозділу внутрішнього аудиту; розширення його аналітичних і консультативних функцій	Своєчасне виявлення недоліків; підвищення якості управлінських рішень
Удосконалення регламентів	Актуалізація положень, чек-листи, стандартизовані форми документів і звітів	Зменшення бюрократичних перепон; чіткість і прозорість процедур
Підвищення фінансової культури	Навчання, тренінги, інформаційні кампанії для працівників	Відповідальне ставлення до використання коштів; зменшення кількості порушень

**Джерело: Запропоновано автором на основі проведеного дослідження у власній кваліфікаційній роботі*

Формування сучасної, гнучкої та ризик-орієнтованої системи контролю створює підґрунтя для впровадження нових освітніх програм, розширення наукових досліджень, участі в міжнародних консорціумах і проєктах, оскільки забезпечує прогнозованість та прозорість фінансових процесів.

У цьому контексті доцільно підкреслити, що внутрішній контроль видатків, будучи правильно організованим та постійно удосконалюваним, стає конкурентною перевагою СумДУ. Наявність чітких процедур, розвиненого внутрішнього аудиту, сучасних інформаційних рішень і високої фінансової культури персоналу підвищує рівень довіри з боку стейкхолдерів, зменшує ймовірність кризових ситуацій і сприяє стійкому розвитку університету навіть за умов обмеженості бюджетних ресурсів та зростання зовнішніх викликів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних, організаційних та методичних аспектів обліку і контролю видатків бюджетної установи та обґрунтовано напрями їх удосконалення відповідно до сучасних вимог розвитку державного сектору. На основі проведеного аналізу можна сформулювати такі узагальнені висновки.

1. Встановлено, що видатки бюджетної установи є основним фінансовим інструментом реалізації державної політики у соціальній, освітній та науковій сферах. Їх економічна сутність полягає у цільовому використанні бюджетних ресурсів, що забезпечує виконання покладених на установу функцій та визначає рівень її фінансової стабільності. Чітка класифікація видатків за економічною, функціональною та програмною ознаками сприяє підвищенню прозорості та контрольованості використання бюджетних коштів.

2. Дослідження нормативно-правового забезпечення засвідчило, що облік і контроль видатків регулюються значною кількістю законодавчих актів, серед яких ключову роль відіграють Бюджетний кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БОДС, накази Міністерства фінансів України, а також внутрішні регламенти установи. Це створює багаторівневу систему регулювання, яка забезпечує єдність підходів до ведення обліку й сприяє зміцненню фінансової дисципліни.

3. Встановлено, що особливості обліку видатків бюджетної установи зумовлюються застосуванням програмно-цільового методу планування, казначейського обслуговування, методу нарахування та спеціального плану рахунків державного сектору. Сучасні дослідження вказують, що ефективність обліку значною мірою залежить від автоматизації процесів, уніфікації документообігу та дотримання принципів прозорості інформації про публічні фінанси.

4. Проаналізовано організаційно-економічну характеристику Сумського державного університету як бюджетної установи. Дослідження динаміки доходів і видатків за 2022-2024 роки свідчить про поступове зміцнення фінансової стійкості закладу, збільшення обсягів фінансування за загальним та спеціальним фондами, а

також підвищення результативності використання ресурсів. Простежується зростання частки ліквідних активів, активізація капітальних інвестицій і вдосконалення управління оборотними активами.

5. Встановлено, що облік видатків у СумДУ здійснюється відповідно до чинних норм бюджетного законодавства та є достатньо ефективно організованим. Ведення обліку із застосуванням централізованої бухгалтерії та автоматизованих програм забезпечує оперативність обробки інформації, своєчасність складання звітності та належний контроль за використанням коштів. Разом із тим виявлено потребу у подальшій цифровізації процесів, удосконаленні системи внутрішнього аудиту та підвищенні аналітичності облікових даних.

6. У роботі обґрунтовано, що внутрішній контроль є ключовою передумовою ефективного управління бюджетними ресурсами. Оцінено стан його організації в університеті та визначено, що контрольні процедури охоплюють попередній, поточний та наступний контроль, але потребують розширення ризик-орієнтованих методів, посилення аналітичного супроводу управлінських рішень та удосконалення внутрішньої аудиторської діяльності.

7. На основі проведених досліджень запропоновано шляхи вдосконалення обліку і контролю видатків бюджетної установи, серед яких:

- впровадження сучасних інформаційних систем управління видатками та розширення інтеграції облікових даних із системою «Є-Казна»;
- удосконалення облікової політики щодо відображення операцій за загальним і спеціальним фондами;
- застосування ризик-орієнтованих підходів у внутрішньому контролі;
- підвищення рівня автоматизації документообігу та звітності;
- посилення аналітичної роботи бухгалтерської служби з метою оптимізації витрат і забезпечення фінансової стійкості установи.

Отже, результати дослідження підтверджують, що ефективна система обліку та внутрішнього контролю видатків є невід’ємною умовою прозорого та раціонального управління бюджетними ресурсами. Розроблені в роботі пропозиції можуть бути використані для вдосконалення обліково-контрольних процесів у Сумському державному університеті та інших бюджетних установах, сприяючи підвищенню їх фінансової дисципліни та результативності діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардаш С., Свірко С., Краєвський В. Загальна концепція організації бухгалтерського обліку суб'єктів державного сектору. *Український економічний часопис*. 2023. №2, 10–16. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-2-2>. (Дата звернення: 07.10.2025).
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (Дата звернення: 17.10.2025).
3. Гаркуша С.А. Організація захисту бухгалтерської інформації в автоматизованих системах обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-26>. (Дата звернення: 09.10.2025).
4. Гаркуша С.А. Штучний інтелект і його використання в бухгалтерському обліку. *Актуальні аспекти розвитку науки і освіти: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників та молодих науковців, 24 - 25 жовтня 2024 р., Одеса: Одеський державний аграрний університет, 2024. С. 488-491. URL: <https://osau.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/Zbirnyk-materialiv-24-25.10.24.pdf>. (Дата звернення: 07.10.2025).*
5. Крамаренко С. Теоретичні основи контролю видатків бюджетної установи в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18 листопада 2025 р.)* / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2025. С. 141-143.
6. Крамаренко С.О. Бухгалтерський облік видатків бюджетної установи в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19 листопада 2024 р.)* / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2024. С. 51-53. URL: <https://repo.snau.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/13112>. (Дата звернення: 07.12.2024).

7. Ловінська Л. Г., Коритник Л. П. Облік та аудит як інструмент забезпечення прозорості управління державними фінансами. *Фінанси України*. 2021. № 5. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_21_05_047_uk.pdf. (Дата звернення: 07.10.2025).

8. Максименко І.Я., Башмакова О.В. Особливості обліку видатків бюджетних установ. *Advanced Technologies in Scientific Research: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity*. November 19-21, 2025. Rotterdam, Netherlands. 24-27. URL: <https://salol.li/C6e175B>. (Дата звернення: 25.11.2025).

9. Мельничук І.О. Теоретичні засади організації обліку та контролю виконання кошторису бюджетних установ. *Наукові пошуки молоді у ХХІ столітті. Інноваційні пріоритети у розвитку економіки та менеджменту: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції магістрантів і молодих дослідників* (Біла Церква, 30 жовтня 2024 р.). – Біла Церква: БНАУ, 2024. С. 189-191. URL: <https://salol.li/e47d866>. (Дата звернення: 07.10.2025).

10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.05.2012 № 568. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11>. (Дата звернення: 07.10.2025).

11. Податковий кодекс України: Закон України від 02. 12. 2010 р. № 2755-VI із змінами та доповненнями. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html#1988. (Дата звернення: 07.10.2025).

12. Поліщук Є. Облік доходів і видатків в бюджетній сфері. *Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоeкономічному просторі»*. 2025. С. 106-109. URL: <https://salol.li/15d9943>. (Дата звернення: 27.11.2025).

13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (Дата звернення: 07.10.2025).

14. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (Дата звернення: 07.10.2025).

15. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування держбюджету за видатками. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-2013-п#Text>. (Дата звернення: 07.10.2025).

16. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-п#Text>. (Дата звернення: 07.10.2025).

17. Романькова О. М., Глущенко І. А. Організація бухгалтерського обліку та контролю над використанням коштів бюджетних установ. *Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_2/34.pdf. (Дата звернення: 07.10.2025).

18. Самсонова С.Я. Проблемні аспекти організації та методики обліку, аналізу і контролю процесу фінансування бюджетних установ. *Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. 26-27 жовтня 2023 р. : Дніпро : ДДАЕУ, 2023.С.118-120.

19. Самсонова С.Я. Удосконалення організації обліку і контролю в бюджетних установах : магістер. кваліфікаційна робота : 071 Облік і оподаткування / Дніпровський держ. аграр.-екон. ун-т, Ф-т обліку і фінансів, Каф. обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою. – Дніпро, 2024. 67 с. URL :<https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/9463>. (Дата звернення: 07.10.2025).

20. Свірко С. В. Механізми державного управління бюджетною безпекою. Монографія. Житомирська політехніка, 2021. URL:

https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_pravo/Svirko-1.pdf. (Дата звернення: 09.10.2025).

21. Святна І. Як організувати бухгалтерський облік у бюджетних установах громад Коментарі експертів U-LEAD Ірини Дрозд та Тетяни Ларікової. Офіційний сайт Програми «U-LEAD з Європою». 06.06.2024. URL: <https://u-lead.org.ua/news/464>. (Дата звернення: 07.11.2025).

22. Семенюта О. М. Облік і контроль доходів і видатків у бюджетних установах : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра : спец. 071 - облік і оподаткування / наук. кер. Н. В. Овчарова. Суми : Сумський державний університет, 2022. 75 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89213>. (Дата звернення: 07.10.2025).

23. Хмелюк А.В., Гудзь А.Ю. Організація обліку й аналіз використання бюджетних коштів ГУ ДСНС України. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2023. № 1(6). URL: [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2023iss1\(6\).283022pp126-134](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2023iss1(6).283022pp126-134). (Дата звернення: 07.10.2025).

24. Щодо організації та забезпечення здійснення внутрішнього контролю: Лист Міністерства Фінансів України від 01.06.2022 р. № 33010-07- 5/11228. URL: <https://ibuhgalter.net/material/1362/26719>. (Дата звернення: 07.10.2025).

25. Янковський В. Економічна сутність доходів і видатків бюджетної установи та їх відображення в кошторисі. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. 2022. Вип.148. С. 257-264. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/11konf/zb15.pdf#page=257>. (Дата звернення: 07.11.2025).

26. AdekanmbiFoluso Philip, Wilfred Ukpere. Influence of minimum wage and prompt salary payment on teachers' effectiveness in public secondary schools. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19, № 1. P. 116-126. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(1\).2021.10](https://doi.org/10.21511/ppm.19(1).2021.10). (Дата звернення: 06.10.2025).

27. Atul Vijay Bhave. SWOC analysis of forensic accounting. *Business, Management and Economics Engineering*. 2025. Volume 23 Issue 01. URL: <https://salolli/a11f906>. (Дата звернення: 27.11.2025).

28. Harkusha S. Information protection in automated accounting systems: user aspect. *Anti-Crisis Strategy for the Development of Socio-Economic Systems: Global Challenges: Collective monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. pp.266-291. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-500-6-12>. (Дата звернення: 07.10.2025).

29. Laichuk, S., Yatsko, M., Koval, L., Dovzhyk, O., & Harkusha, S. (2023). Ensuring cybersecurity in accounting in the digital economy era. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(53), 145–157. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4254>. (Дата звернення: 06.11.2025).

30. Viktoriia Voloshyna-Sidei, Olga Ievsieieva, Olena Maslyhan, Svitlana Syrtseva, Olena Nesterenko, & Serhii Harkusha. Strategic guidelines for the development of the economy in the conditions of global challenges and military aggression (Ukrainian case). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. 1(48). 219-228. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3942>. (Дата звернення: 09.11.2025).

ДОДАТКИ